

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
SİNOLOJİ BİLİM DALI

TÜRK-ÇİN MİMARİSİNDE KÜLTÜREL ETKİLEŞİMLER VE
AVLU KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLBAHAR YILMAZ

ANKARA, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
SİNOLOJİ BİLİM DALI

TÜRK-ÇİN MİMARİSİNDE KÜLTÜREL ETKİLEŞİMLER VE
AVLU KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLBAHAR YILMAZ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. İNCİ ERDOĞDU

ANKARA, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
SİNOLOJİ BİLİM DALI

TÜRK-ÇİN MİMARİSİNDE KÜLTÜREL ETKİLEŞİMLER VE
AVLU KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. İNCİ ERDOĞDU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı-Soyadı

- 1- Doç. Dr. İnci ERDOĞDU (Danışman)
- 2- Doç. Dr. Nuraniye HİDAYET EKREM
- 3- Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul CEYLAN

Tez Savunması Tarihi: 13.09.2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. İnci ERDOĞDU Danışmanlığında hazırladığım “Türk-Çin Mimarisinde Kültürel Etkileşimler ve Avlu Kültürü(Ankara.2024)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 10.10.2024
GÜLBAHAR YILMAZ

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Geleneksel Türk ve Çin mimarisinde ortak kullanılan mimari eleman olan avluların Orta Asya kökenleri, ortak yönleri ve gelişimi ele alınmıştır. Çin “Sı He Yuan” (四合院) avlulu evleri ile Hayatlı Türk Evi kullanımındaki benzerlikler örneklerle açıklanmaktadır.

Tarihte Türkler ve Çinliler aynı coğrafyada yaşam sürmüşlerdir. Yazılı Çin tarihinin, Türk tarihinin araştırılmasında en önemli kaynaklardan biri olduğu tarihçiler tarafından da vurgulanmaktadır. Coğrafi yakınlık, kültürler arası etkileşimleri de kaçınılmaz kılar. Bu etkileşimlerin mimari ve sanat dallarında da oldukça yaygın olması şaşırtıcı değildir.

Anadolu’da ve Çin’de Orta Asya etkilerinin örneklerle incelenmesi, avlu kullanımının her iki kültürde de ortak yönlerinin olması, aile ve toplum yapısındaki benzerliklerin tespitine de katkı sağlayacağı değerlendirilebilir.

Çalışma sürecim boyunca bana daima destek olan, araştırmalarımda yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. İnci ERDOĞDU’ ya teşekkürlerimi sunarım.

Gülbahar YILMAZ

Ekim/2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM ORTA ASYA TARİHİNDE KÜLTÜREL ETKİLEŞİMLER	4
2. BÖLÜM GÖÇEBE HAYATTAN YERLEŞİK HAYATA GEÇİŞ.....	19
3. BÖLÜM TÜRK HAYATLI EVİ VE ÇİN “SI HE YUAN” (四合院) AVLULU KONUT YAPILARI	29
3.1 Türk Hayatlı Evi	29
3.2 “Çin Sı He Yuan” Avlulu Konut Yapıları	35
3.3 Sosyal Yapı.....	43
4. BÖLÜM TÜRK HAYATLI EVİ VE ÇİN “SI HE YUAN” (四合院) AVLULU KONUT YAPILARININ AVLU KULLANIMI YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI	49
4.1 Organik Tasarım.....	51
4.2 Odaların Diziliş Prensipleri	55
3.3 Esneklik.....	63
SONUÇ.....	64
KAYNAKÇA	66
FOTOĞRAFLAR	69
ÖZET	70
ABSTRACT	71

GİRİŞ

Mimarlığın tanımı “İnsanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmeleri için gerekli mekanları, estetik, işlevsel gereksinimleri, teknik ve yönetsel zorunluluklarla bağdaştırarak inşa etme sanatı; başka bir tanımlamayla, yapıları ve fiziksel çevreyi tasarlama ve inşa etme sanat ve bilimi; yapı sanatı, mimari.”¹ olarak ifade edilmiştir.

Mimarlık, tarihin her döneminde bireyler ve ailelerin yanı sıra gruplar, toplumlar, devletler ve dini inançların gereksinimleri doğrultusunda gelişmeye devam etmiştir. Günümüzde de bu gelişme süreci tarihi süreçlere göre çok daha hızlı, aktif bir şekilde devam etmekte, mimari akımlar küresel boyutta etkili olmakta ve yaşanmaktadır.

İnsanlık tarihinde tarım ve hayvancılığa geçiş, kalıcı ve geçici barınma ihtiyacının doğmasına sebep olmuştur. Hayvanların beslenmesi ve barınması, yiyeceklerin saklanması ve rüzgar, yağış gibi dış etkilerden korunma gibi ihtiyaçlar için; güneşin konumu, arazi ve iklim şartları, temiz suya ulaşım gibi fiziksel ve doğal çevrenin elverdiği ölçülerde yakın çevrede bulunan malzemelerle, pratik ve fonksiyonel çözümlü barınma ihtiyacına yönelik yapılar ortaya çıkmıştır.

Orta Asya, tarihi boyunca birçok milletin yaşadığı ve bu milletlerin birbirini karşılıklı olarak etkilediği, savaştığı ve yönettiği, ayrıca birçok farklı din ve inanç sisteminin var olduğu, dünyanın her köşesine göç vermiş ve bu göçler sebebiyle de kültürlerinin kaynaşmasını, başka bölgelere aktarılmasını ve kültürlerin daima yaşamaya devam etmesini sağlayan geniş bir coğrafyadır. Bu etkileşimlerin izlerini, yüzyıllar boyunca yaşamaya devam eden kültürler detaylı incelendiğinde, fark etmek, gözlemek ve hissetmek mümkündür. Yaşamaya devam eden bu etkileşimlerin izleri mimarlık ve sanat dallarında da gözlemlenebilir. Örneğin; odalar, avlular, köşkler,

¹ D. Hasol, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, Yem Yayınları, 1998, s.316

bahçeler, çatılar, revaklar, havuz kullanımı, ağaç kullanımı, kapılar, motifler, rölyefler, yazılar, hayvan figürleri, bezemeler, süslemeler, gibi çok çeşitli mimari elemanların, Orta Asya’da var olmuş ve yaşamaya devam eden medeniyetlerin tarihi yapılarında, sanat eserlerinde hatta günlük kullanımda yaşamaya devam etmesi, birçok araştırmaya da konu olmuştur.

Orta Asya’da, ortak coğrafyayı ve ortak tarihi olayları paylaşan kavimler birçok gruba ayrılmaktadır. Günümüzde ise bu kavimlerin devamı niteliğinde ülkeleri; Türkiye de dahil olmak üzere; Çin, Japonya, Hindistan, Doğu Asya’da Vietnam, Kamboçya, Tayland, Doğu Avrupa ülkeleri, Müslüman devletler olan Endonezya, Malezya, İran, Afganistan ve Arap ülkeleri gibi sıralayabiliriz.² Yüzyıllar boyunca ortak coğrafyayı, tarihi, dini, kültürü paylaşan bu ülkeler arasında da mimaride, sanatta benzer kullanımların olması doğaldır.

Türk tarihinin yazılı olmadığı dönemler hakkındaki tarihi olayları, Türklerin dünya sahnesinde nasıl yer aldıklarını, Anadolu’ya yerleşim sürecine kadar etkilendikleri medeniyetler ve olaylar hakkındaki bilgileri, yazılı olarak tarihi kayıt tutan milletlerden öğrenmekteyiz.

Türkler ve Çinliler arasındaki kadim ilişkiler sebebiyle Çin yazılı tarihi kayıtlarını en önemli kaynaklardan biridir. Yalnızca tarihi kayıtlar için değil, kültür, sanat, sosyal yaşam, mimari gibi alanlarda da aslında Türkler ve Çinlilerin ne kadar çok benzer yönü olduğunu, birbirini nasıl etkilediğini de görebilmekteyiz.

Türklerin Anadolu’ya yerleşip yeni devletler kurduktan sonra da Çin Türk ilişkileri her zaman devam etmiş karşılıklı olarak hediyeler gönderilmiştir. Tarihi İpek Yolunun gelişmesinin de Türk Çin ilişkilerinin gelişmesinde ve sanat dallarının birbirinden etkilenmesinde katkısı oldukça fazladır.

² A. Z.V. Togan, **Asya Tarihi**, İstanbul, İş Bankası, 2018, s.1

Birbirine oldukça yakın tarihi geçmişi ve sosyal yaşamı olan Türkler ve Çinlilerin yerleşim yerleri, konut yapıları, mimari elemanları ve süslemelerinde de benzerliklerin olacağı düşünülebilir. Bu çalışmaya başlarken öncelikle Orta Asya göçerlerinin kullandığı çadır yapısının ve göçebe kültürünün, Çin ve Türk konut yapılarını nasıl etkilediğini tespit edeceğiz.

Dünyanın her yerinde, geçmişte veya günümüzde mimari eleman olarak kullanılan avlular; günümüzde de modern mimaride kullanılan etkin bir meknsal kurgu elemanıdır.

Geleneksel Çin mimarisinde avlu kullanımı oldukça yaygındır. Tapınaklarda, Sı He Yuan’larda, Yasak şehir’de örnekleri sayısızdır.

Dörtgen formlardan, yuvarlak formlara kadar çeşitli örnekleri de vardır. Çin mimarisinde kullanılan avluların da tıpkı Anadolu’da gözlemlediğimiz benzer örnekleri gibi, çevresini saran belirli yüksekliklerdeki ve sayılardaki yapıları ve bu yapıların direk avluya açılması, avlular arası geçiş koridorları, avlu etrafındaki revakları gibi oldukça dikkat çekici benzer özellikleri vardır.

Sı He Yuan’ lar ise tıpkı Hayatlı Türk Evi gibi, çevresini saran duvarlarla sokaktan ayrı, ailenin günlük yaşamını rahat bir ortamda geçirebileceği açık, havadar avlusu olan konut yapılarıdır. Aynı Hayatlı Türk Evi’nde olduğu gibi aile büyüdükçe oda sayısı artar, nesiller arttıkça mahalleler oluşur. Bu alışmamızda Hayatlı Türk Evi ve Çin “Sı He Yuan” avlulu konutlarının yapısında ve kullanımındaki benzerlikler çeşitli örneklerle açıklanacaktır.

1. BÖLÜM

ORTA ASYA TARİHİNDE KÜLTÜREL ETKİLEŞİMLER

İnsanlık tarihinde, geçici yapılarla birlikte veya yerleşik hayata geçilmesiyle, kalıcı yapıların da ortaya çıkmış, şehirler, medeniyetler ve kültürler de şekillenmeye başlamıştır. Yerleşik hayata geçiş, toplulukların arasındaki ticari ilişkiler, güç savaşları gibi etkileşimleri de ortaya çıkarmış olup kültürlerin, inançların ve medeniyetlerin birbirlerini etkilemesine, yer değiştirmesine ve birbiri içinde var olmasına sebep olarak yeni kültürel sentezlerin doğmasını sağlamıştır. Kültürler arasındaki etkileşimler mimari ve sanat alanlarında da kendini göstermiş olup, tarihi yapılarda ve şehirlerde bu kültürel geçişler gözlemlenebilmektedir.

Sinoloji çalışmaları dahilinde eski Türk- Çin ilişkileri de sıklıkla araştırılmaktadır. Yüzyıllarca birlikte yaşamış olan ve eski köklü geçmişe sahip olan iki millet arasında etkileşimler kaçınılmaz olup farklılıkları kadar benzerlikleri de dikkat çekmektedir. “Çin’de halen yaşamakta olan 8 Türk milliyeti bulunmaktadır.”³

Türkler ile Müslüman devletler arasında Türklerin İslamiyet’e geçişinden sonra daha da artan etkileşimler sebebiyle, yüzyıllar boyunca kültürel bağlar yerleşmiş, her alanda gerçekleşen kültürel sentezler mimaride de, sanatta da her zaman kendisini göstermiş olup yaşamaya da devam etmektedir.

İslamiyet’in Türkler arasında yayılması gibi Çin ile Arap toplumları arasında da olan ve yüzyıllarca süren kültürel etkileşimler mimari eserleri ortaya çıkarmıştır. “Çin’e İslamiyet’in girişi, Tang Hanedanlığı’nın da başlangıcı olan 7.yy.’ın ortalarında Arap tüccarlar tarafından sağlandığına dair tarihi kayıtlar mevcuttur. İlerleyen tarihi süreçte ise müslümanlar tarafından inşa edilen camilerle birlikte İslamiyet’ in Çin’de yaygınlaşması sağlanmıştır.”

³ İ. İnce Erdoğan, **Çin’de Türk ve Müslüman Nüfusu**. İstanbul: Kırk, 2015.

“Bu Çin ve Arap toplumlarının asırlar boyunca birlikte yaşamalarının sonucu olarak kabul görmüştür.”⁴

Fotoğraf: 01, NiuJie Cami, Pekin

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Niujie_Mosque.jpg

Erişim tarihi: 04.10.2023

Türkler ve Çinlilerin karşılıklı etkileşimlerinin tarihi ise çok daha eskilere dayanmaktadır.

⁴ İ. İnce Erdoğan, (2016), **Arapça ve Farsçanın Çince'ye etkisi**, NÜSHA, sa.43, ss1179-188 (Hakemli Dergi) s.186

Örneğin Çin'in ilk sülalelerinden Shang sülalesi döneminde başlıca unsuru güneş olan yeni bir din Güneş dini ortaya çıkmış olup Sakaların da mensup olduğu bu dinin Türklerin yayıldığı Ön Asya'da da görüldüğü, Anadolu' da bulunan güneş kursu motifli eserlerin Türkler ve Çinlilerin karşılıklı etkileşimlerinin ilk somut örneklerinden olabileceği hakkında çeşitli kaynaklarda bahsi geçmektedir.⁵

Fotoğraf: 02, Güneş Kursu, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara, Gülbahar YILMAZ

⁵ A. Z.V. Togan, 2018, s.1

Geleneksel Türk mimarisi ve Çin mimarisinde; kültürlerin, dinlerin ve coğrafyanın etkisiyle, yöresel malzeme farklılıklarıyla şekil almış çeşit çeşit yapı malzemeleri ile inşa edilmiş sayısız farklı örnekleri tespit edebiliriz.

Anadolu’da yer alan Selçuklu medreseleri, kervansarayları gibi yapılar; önce üstü açık sonrasında kapanan dörtgen iç avluları, bezemeli taç kapıları, avlu etrafında sıralanan eyvanlı odaları, yarı açık revakları ile Orta Asya izlerinin takip edilebileceği örnekleri bize sunan tarihi yapılarıdır. Selçuklularda ve aynı dönemde Anadolu da yer alan diğer devlet ve beylikler dönemleri tarihi yapıları detaylı incelendiğinde ejderha, anka kuşu, hayat ağacı, 8 köşeli yıldız, yer gök sembolizmi, su kullanımı, 12 hayvanlı Türk-Çin takvimi gibi Orta Asya kökenli figürlerin, elemanların sık kullanıldığı görülebilir.

Köşk mimarisi ise tek ve özgün haliyle oldukça yaygın kullanılmış olup, “yüksek kuleler, yükseltilmiş köşkler ve üzerinde ahşap pavyonlar olan büyük kapıları”⁶ ile Çin ve Orta Asya özellikleri göstermektedir.

Köşk, kiosk, pergola, kamelya gibi isimler verilen yarı açık veya kapalı, verandalı bu bahçe yapıları Asya kökenli olup günümüzde de modern formlarıyla bütün dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır.

Çiğdem Kafescioğlu tarafından hazırlanan Türk Konut Mimarisi’ ne İlişkin Kısa Mimari Sözlük içinde “köşk: 1. Hayat üzerinde parmaklık ve basamaklarla ayrılabilen, hayatın diğer bölümlerine göre daha özenli döşenmiş çıkmalı oturma köşesi (genel) 2. Bahçe Kanepesi (Zonguldak) 3. Yazlık Bahçe odası (Kayseri)” olarak tanımlanmıştır.⁷

⁶ D. Kuban, **Türk Ahşap Konut Mimarisi 17.-19. Yüzyıllar**, İstanbul, İş Bankası, 2023, s.42, s.43

⁷ A.g.e. s.42, s.253

Köşkün tanımı Osmanlı Dönemi mimarlık sözlüğünde ise “Bağ ve bahçe içinde nezaretli yazlık ev. Eskiden küle dinürdü”⁸ tanımlanmıştır. Kameriye ise “Temur veya ahşap olarak bağçalarda inşa olunan etrafı açık ekseriya kuş kafesi şeklinde çardak, etrafı açık küçük köşk” olarak tanımlanmıştır.

Aynı zamanda kule olarak da tanımlanması örneğin Konya’daki Alaattin Köşkü’nün ve Çin şehir kapılarının da kule şeklinde olmasının ortak tarihi kökenden gelmiş olabileceğini düşündürmektedir.

“Genel olarak duvarlarla yükseltilmiş veya yüksek bir kapısı olan dikey ve tek mimari eleman olarak inşa edilen içinde oda veya odalar yer alan bu yapının kökeninin Çin olabileceğine dair görüşler mevcuttur.”⁹

⁸ C. E. Arseven. **Osmanlı Dönemi Mimarlık Sözlüğü, İstilahat-ı Mimariye**, İstanbul, Kaknüs yayınları,2021, s.161, s.137

⁹ D. Kuban,2023, s.42, s.86

       01: Konya Alaaddin K    , G  lbahar YILMAZ, 2023

Fotoğraf 03: Çin Ahşap Köşklü Kent Kapısı

Kaynak: <https://www.pexels.com/tr-tr/fotograf/kent-kent-simgesi-seyahat-cin-18169190>

Erişim tarihi: 21.11.2023

Örneğin, 1466 Yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmaya başlanan köşklerden biri, Çinili Köşk; Orta Asya tasarım öğelerini taşıyan mimari etkilerin gözlemlendiği ilk akla gelen örneklerden biridir.¹⁰

Fotoğraf 04: Çinili Köşk

Kaynak:[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museum_of_Islamic_Art_\(Tiled_Kiosk\).Istanbul_Archaeology_Museums,_Turkey.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museum_of_Islamic_Art_(Tiled_Kiosk).Istanbul_Archaeology_Museums,_Turkey.jpg)

Erişim tarihi: 11.12.2023

¹⁰ Ö. Küçükerman, **Sanayi ve Tasarım Yarışında Bir İmparatorluk İki Saray “Topkapı” ve “Dolmabahçe”**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.26

Çinili Köşk'te oldukça sık kullanılan Çin Bulutu motifinin, kökeninin Çin kültürüne dayanması ve Çin inançlarıyla gelişmiş olan bir motif olması sebebiyle bu ismin kullanılageldiği belirtilmektedir.¹¹ “Osmanlı ile Timurlular arasındaki ilişkilerden sebeple, Osmanlı Sultanlarının da Çin'den sanatçılar getirerek mimari süslemeleri yaptırdığı bilinmekte olup, çin bulutu hakkında *muhayyel ve gayri hakiki nebatat* olarak da tanımlama yapılmıştır (Celal Esad Arseven,1927).”¹²

Fotoğraf 05: Çinili Köşk, duvar çinisi

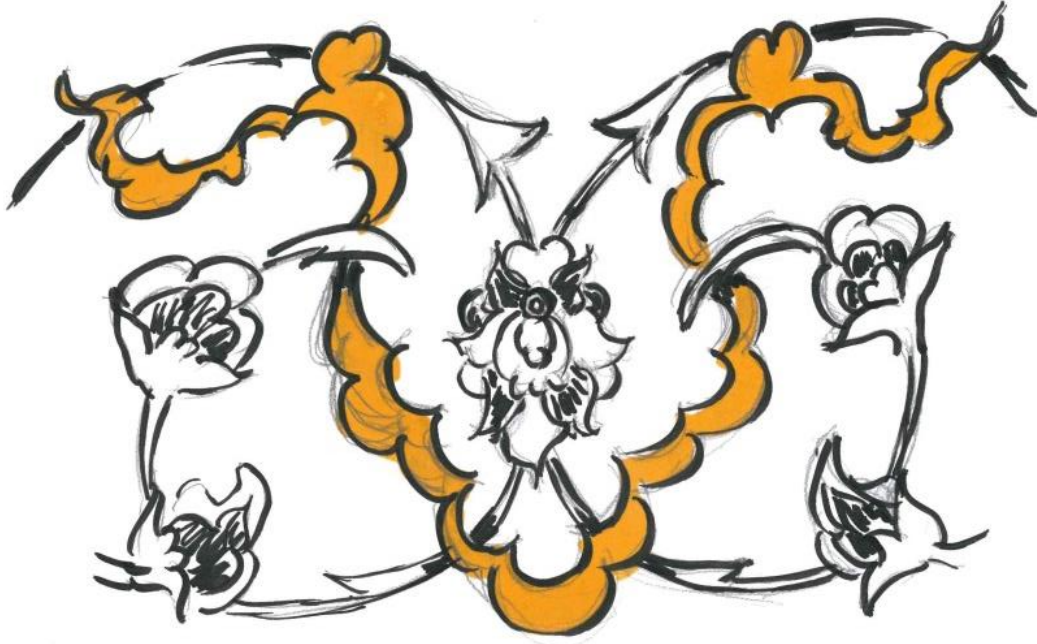
Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Istanbul_Cinili_KC3B_CFk_Decoration_on_wall_3711.jpg

Erişim tarihi: 11.10.2023

¹¹ A. Doğanay, **Bulut Motifi ve Osmanlı Sanatında ilk Örnekleri**, www.dergipark.org.tr Divan 1999/1 s.225-226, Erişim tarihi: 11.10.2023

¹² A.y.

“Çin bulutu çizim hatları ile, Çin’ de kullanılan Ejderha motiflerinin, rölyeflerinin çizilişlerindeki benzerlikler dikkat çekmektedir.”¹³

Çizim 02: Çin Bulutu İllüstrasyonu, Gülbahar YILMAZ, 2023

Fotoğraf:06, Dokuz Ejder Duvarı, Pekin

Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:20090528_Beijing_Nine_Dragon_Wall_7992.jpg

Erişim tarihi: 11.10.2023

¹³ A. Doğanay, Divan 1999/1 s.225-226

İpek Yolu boyunca Çin'den ipek kumaşlarla, seramik eşyalarla gelen motiflerin, desenlerin ve hatta bizzat Çinli sanatçılar tarafından yapılan çini mozaiklerin üzerinde çeşitli Uzak Doğu Motiflerinin mimaride, sanatta, giysilerde, silahlarda, günlük kullanılan eşyalarda görülmesi de kaçınılmazdır.

Bu motiflerden bir diğeri de genel kullanım adıyla Çintemani'dir. "İnciden neşet eden ve Budizm kökenli olan nakşa "çintemani" denmesinin doğru tercih olacağı" değerlendirilmiştir."¹⁴

"Çintemani" birçok kaynakta Buda, yer-gök, ay-yıldız, ying-yang, tılsım, kozmoloji, gezegenler gibi birçok farklı anlamlarda kullanıldığı, Orta Asya, Çin, Hint kültürlerinde yaygın olduğu belirtilmektedir.

Çizim 03: Çintemani Motifi, Gülbahar YILMAZ, 2024

¹⁴ A. Doğanay, **Türk Sanatında Pelengi ve Şahı Benek Nakışları ya da Çintemani Yanılgısı**, www.dergipark.org.tr Divan 2004/2 s.18, Erişim tarihi: 11.10.2023

Fotoğraf: 07, (三宝), Üçlü mücevher

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/gillpenney/2218193607/in/photostream/>

Erişim tarihi: 08.12.2023

Fotoğraf: 08,09, Çintemani desenli kumaşlar, Gülbahar YILMAZ, 2024

Anadolu’ da Selçuklu ve Beylikler Dönemi eserlerinde hem İslam hem de Orta Asya mimari geleneklerini hissedebiliriz. Mimari süslemelerde ise Orta Asya ile Anadolu eserlerinde, birebir olmasa da benzer özellikler hemen dikkatimizi çekebilir. Örneğin; “Selçuklular dönemi sanatında da yer alan ejder figürleri, Çin sanatı hatta Uzak Doğu sanatında çeşit çeşit yöntemlerle ve en çok kullanılan hayvan sembolizmleri içeren unsurlarından biridir.”¹⁵ Selçuklu dönemi sanatında var olma sürecinde birçok kültürden etkilenmiştir.

“Türklerin ejder sembolüne yüklediği anlamlar tarihi süreçte değişmiştir. Öncelikle oldukça iyi ve güzel anlamlarda kullanılan bir sembol iken, Ön Asya kültürleriyle etkileşime geçildiğinde ise bereket, güç, refah gibi anlamları dönüştürülerek yenilmesi gereken kötülüğün simgesi olmuştur.”¹⁶

¹⁵ G. Öney, Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri, (1969). BELLETEN, 33 (130), 171-192.

Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/73107/1193855> s.171,

Erişim tarihi: 11.01.2024

¹⁶ Y. Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002, s.133

“Özellikle Doğu Asya ve Çin sanatında çok sık olarak kullanılan ejderhalar arasındaki yuvarlak formlu bir motifin kullanılması bir anlam ifade etmektedir.” “Bu anlam bir bereket sembolizmi içerir. Ay bulutları kapladığında veya ejderler inciye yuttuğunda bereket gelir, yeryüzünde yağmurlar başlar. Ay ve bulut sembolizmi motiflerde ejder ve inci olarak yer almaktadır.”¹⁷

“Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan coğrafyada Türklerin yerleştiği bölgelerde görülen iki ejder arasındaki inci/ay figürü uzak Doğu’da yağmur getiren bir bereket sembolüdür.”¹⁸

“12 Hayvanlı takvimin ise kökenleriyle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Çin kökenli veya Türk kökenli olup Çinlilere geçen bu takvim hayvan isimleriyle adlandırılan 12 yıllık döngüleri ifade etmektedir.”¹⁹

¹⁷ G. İnal, Susuz Han’daki Ejderli Kabartmanın “Asya Kültür Çevresi” İçindeki Yeri, Sanat Tarihi Yıllığı,(4),153-184,<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusty/issue/34600/382102> s.163-165. “Japonca sözlükte bir ilahi inciden bahsolunur. Bu belki de ay incisidir. Denizlerin bekçileri olan ejderler denizin hazinelerine, incilerine de bekçilik ederler. Onun için ejder ile inci arasında ilişki olması normaldir. Çin Budistleri de topu her arzuyu temin eden kıymetli inci- Çintamani ile bir tutarlardı.”

Erişim tarihi: 08.02.2024

¹⁸ A.y.

¹⁹ Y. Çoruhlu, 2002, s.169

Fotoğraf:10, Kayseri Sultan Han, Ejder Figürleri

Kaynak:[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sultanhan_\(Kayseri\)_-4.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sultanhan_(Kayseri)_-4.jpg)

Erişim tarihi: 09.03.2024

Fotoğraf:11, Niğde Susuz Han, Ejder Figürleri

Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Susuz_Han_07.jpg

Erişim tarihi: 09.03.2024

2. BÖLÜM

GÖÇEBE HAYATTAN YERLEŞİK HAYATA GEÇİŞ

Göçebe yaşayan topluluklarda geçici barınma yapısı olan çadır, kurulması, toplanması ve taşınmasının kolaylığından dolayı hızlı ve pratiklik kazandırdığından kullanılmıştır. Temiz su kaynağı, hayvanlar için mera arayışı, kavimlerin birbirini göç etmeye zorlaması, savaşlar gibi sebeplerden dolayı sürekli yer değişikliğinin çadır kullanımını zorunlu hale getirdiği düşünülebilir.

Orta Asya’da, çadırın, günümüzde de geçimini hayvancılıkla sağlayan aileler tarafından, inşasının ve taşınmasının kolay olmasından dolayı kullanılmaya devam ettiği bilinmektedir. Anadolu’da da halen daha konar-göçer kültürünün izleri özellikle hayvancılıkla geçimini sağlayan ailelerin yaşamlarında görülebilir. Hayvancılıkla uğraşan bazı aileler yazlık ve kışlık olarak farklı bölgelerde geçici yapılar inşa ederek yaşamaktadır. Dolayısıyla insanlığın yerleşik hayata geçmesi birden olmadığı gibi, eski yaşam tarzlarının izleri var olmaya devam etmektedir.

1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu’nun Türkleşmesi hızlanmış, dolayısıyla da Orta Asya’dan süregelen mimarlık ve sanat anlayışları, İslam etkisiyle beraber Anadolu’nun yerel mimarisıyla de sentezlenerek Anadolu’ya taşınmıştır. Türklerin konar-göçer yaşamı da Anadolu’da devam etmiştir günümüzde de az da olsa örnekleri vardır.

“Yurt olarak adlandırılan çadırların, mikrokozmoz sayılan meskenin özellikle de kubbeleşen üst kısımlarının göğü dolayısıyla Gök tanrısı temsil etmesi; çadırın mimaride ana etken olmasının kaynağı olduğu”²⁰ da belirtilmiştir

Çizim 04: Yurt İllüstrasyonu, Gülbahar YILMAZ, 2024

²⁰ Y. Çoruhlu, 2002, s.22-s.23

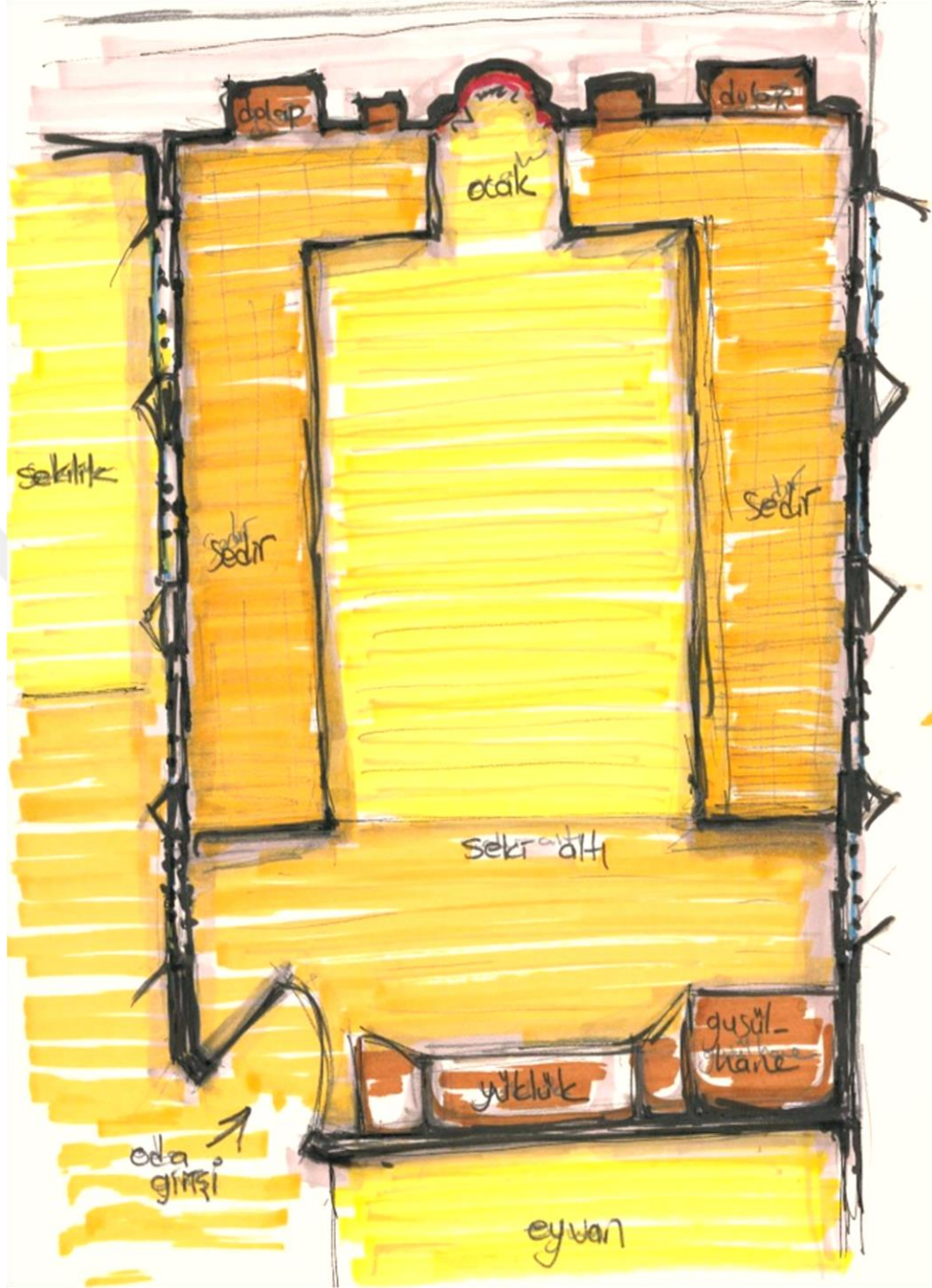
“Göçebelikten ev biçimine geçişin oba düzeninin yansıması olduğu da söylenmiştir.”²¹

Çizim 05: Oba İllüstrasyonu, Gülbahar YILMAZ, 2023

²¹ R. Günay, 1999, **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, Yapı- Endüstri Yayınları,s.17,s.46

“Göçebelikten kalma alışkanlık yaşam biçimi olan çadır burada odadır.”²¹

Çizim 06: Oda Planı İllüstrasyonu, Gülbahar YILMAZ, 2024

Kaynak: R. Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, Yapı- Endüstri Yayınları, 1999, s.46

Hatta “Dairesel çadır Çinli tarihçiler tarafından da ele alınmış olup konut, ibadethane gibi yapıların kökeninde dairesel çadırın olduğuna dair görüşlerinin olması dikkat çekmektedir.”²²

Çin halkının atalarının doğuya göç ederken çadır kullandığı, yerleşik hayata geçildiğinde ise sıcaklık ve fırtınalardan korunmak için sabit yapı gerektiğinde tek örnek çadır modelinin taklit edildiği genel olarak varsayılmıştır. Evlerde, tapınaklarda, pagodalarda, üstte konkav çatısı, ince kolonlu verandası gibi birçok kanıtları vardır. ²³

Sırt ve saçak kısımlarındaki çatının kıvrımlı olması; “Ritual of the Chou Dynasty” Chou Lİ(周禮) bina kuralları bölümünde, sırt kısımlarındaki eğimin saçak kısmındaki eğimden daha büyük olması gerektiği, çatıdan aşağıya hızla akan suyun uç kısımlarda yumuşak bir eğimle evin duvarından daha uzak bir alana suyun ulaşmasını da sağlayacağı belirtilmiştir. ²⁴

Topkapı Sarayı’nda, Orta Asya mimari geleneklerini inceleyebileceğimiz kimliğini oluşturan çadır geleneğini görebileceğimiz birçok ipucu bulabiliriz. “Topkapı Sarayı’ndan İstanbul’a birçok mimari ve sanat ögesi miras olarak kalmıştır. Bu mirasların bir kaynağı da Orta Asya’dan Anadolu’ya kadar kullanılmaya devam eden çadırdır. Çadırın oldukça önem arz eden bir sembolizmi de vardır.” ²⁵

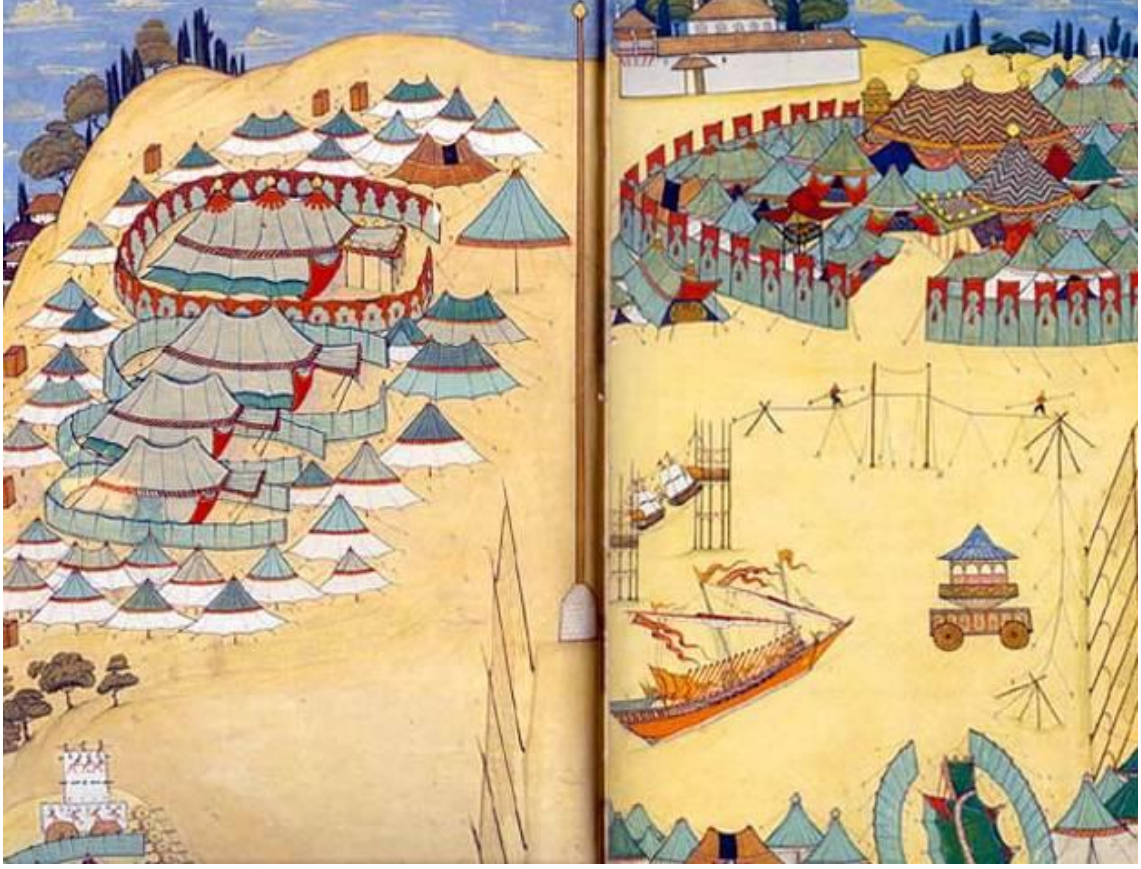
²² D. Kuban, 2023, s.42

²³ Various Authors, 1834, **The Chinese Repository, Volume 2**, Canton: Printed for the Proprietors s.194

²⁴ Williams, C.A.S. 1976, **Outlines of Chinese Symbolism and Art Motives**, Dover Publications,s.19

²⁵ Ö. Küçükerman, 2007, s.50, s.55

Zorunlu olmadığı durumlarda dahi Türklerde çadır kullanılmıştır. Örneğin, Osmanlı padişahlarının sarayın bahçesinde çadır kullanmaya devam etmesi gibi...

Resim 01: Levni, Surname-i Vehbi, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul,(Inv. A3593/11a
Kaynak: <https://tr.wikipedia.org> Erişim tarihi: 15.11.2023

Resim 02: Viyana Kuşatması, Nakkaş Osman, 1588 (Huner-nama, Vol II.)
(Hazine 1524,folio 257b)

Kaynak:<http://www.ee.bilkent.edu.tr/~history/ottoman2.html>

Erişim tarihi: 18.12.2023

“Örneğin, tarihi kayıtlarda Timur döneminde düğün alanına kurulan büyük çadırların çeşitli süslemelerle çevrelendiğinden bahsedilmektedir.”²⁶

Moğol hükümdarları da çadır kullanmış olup, Moğollar da Türklerle Orta Asya’da aynı coğrafyayı paylaşmışlardır ve onlar da konar-göçer yaşam kültüründen gelmektedirler. Moğolların Çin’de hakimiyet sürdürdüğü dönemlerde de Çin kültürüne konar-göçer kültürden geçişlerin olması da kaçınılmazdır.

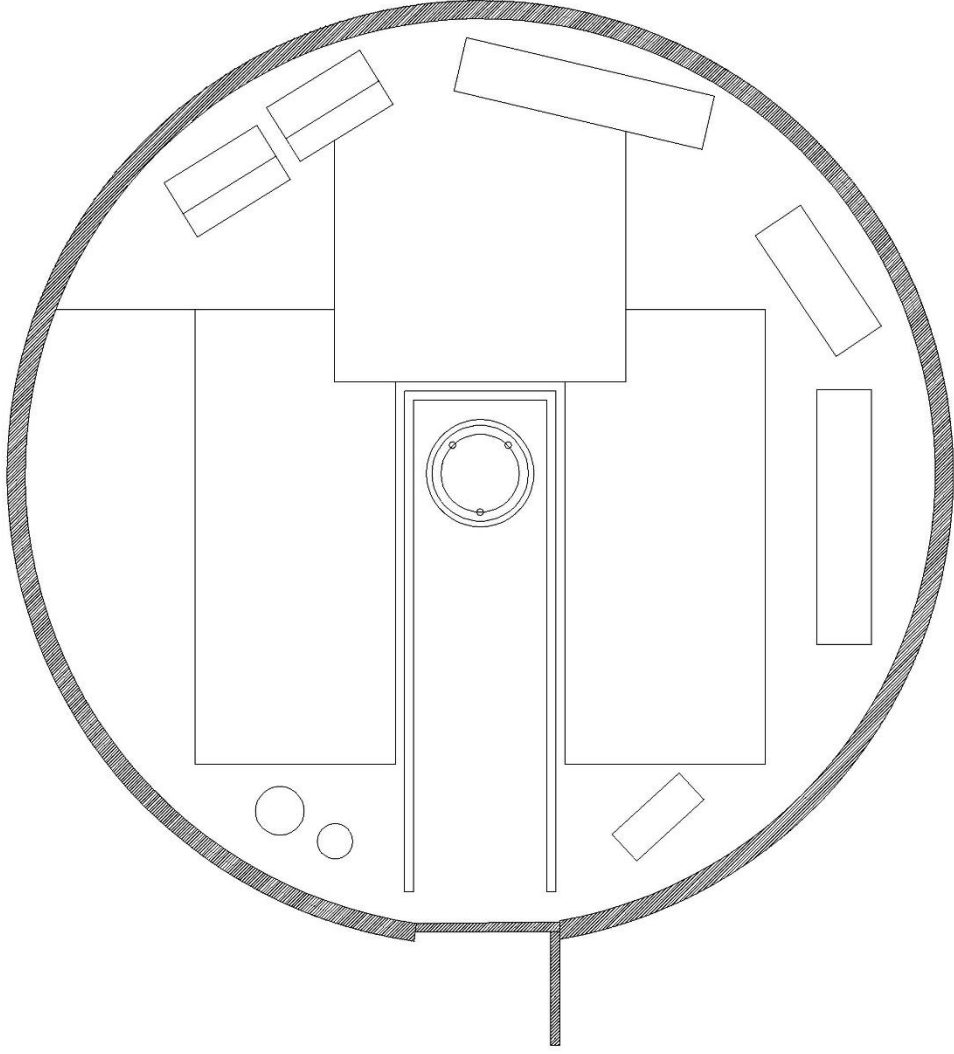
Çin tarihinde yerini almış olan Yuan Sülalesi, Çin’e Moğol dönemi yaşatmış, Moğol etkisini sosyal, kültürel, askeri alanlarda ve hatta mimaride de kendini göstermiştir. Bu dönemde kuzey Çin’de şehirler inşa edilmiştir. “Kubilay Çin’e yerleştikten sonra, önce idari, mali ıslahat ile uğraştı, şehirler bina etti. Pekin’in kuzeyinde geniş bir kanal açtı. Bunun bir tarafına dört köşe bir şehir yaptırdı. Hanbalık adını taşıyan yeni şehir, muhteşem saraylarla süslü idi.”²⁷

Pekin’ de bulunan Cennet Tapınağı ile yurt planı ilişkisi de bazı kaynaklarda yer almaktadır. “Hükümdar çadırlarını betimleyen R. Clavijo’ ya göre Timur’ ün törenlerde kullandığı çadır planı ile Pekin’deki Cennet Tapınağı’nın planındaki benzerlikler de dikkate değerdir.”²⁸

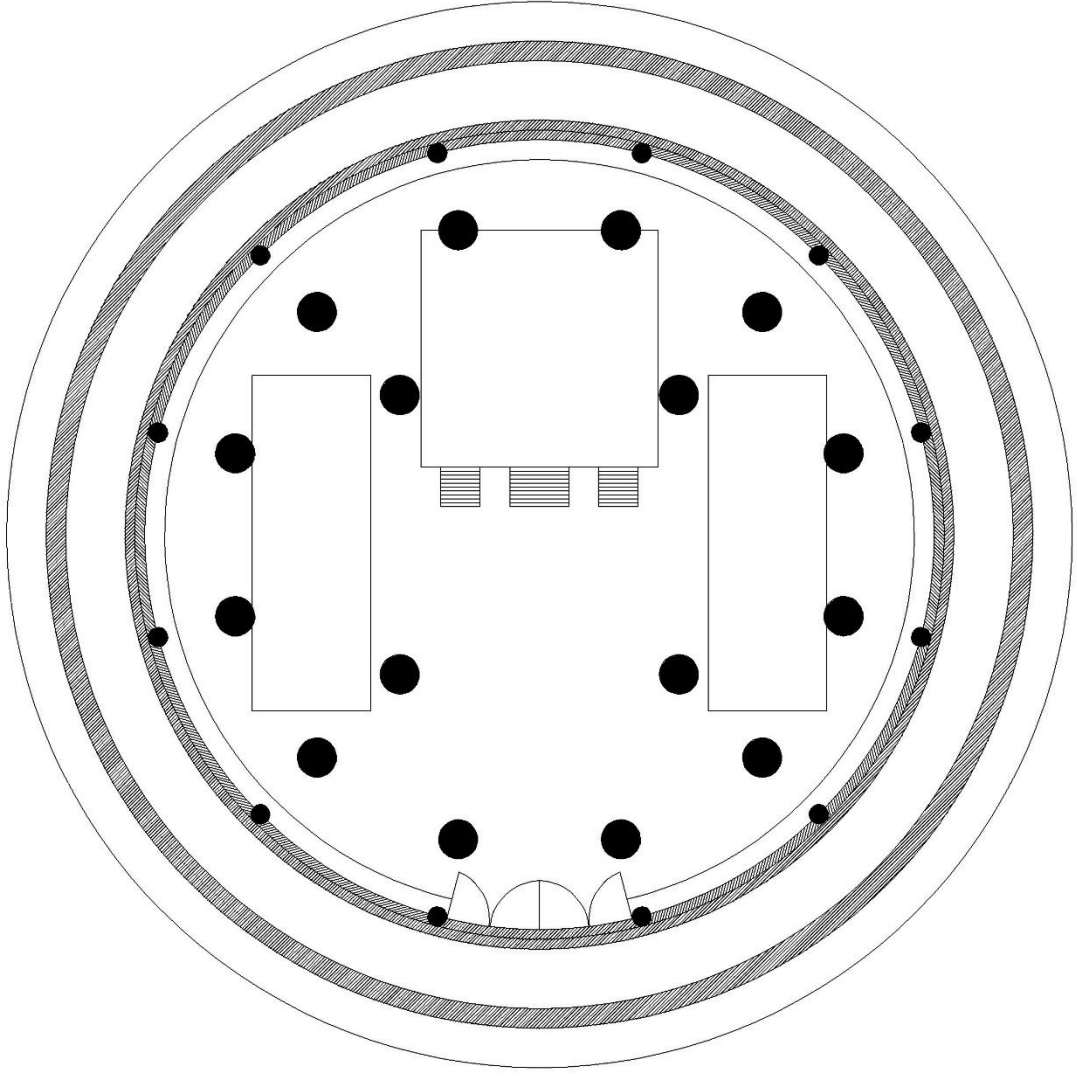
²⁶ A. Z.V. Togan, 2018, s.38, s.44

²⁷ A.y.

²⁸ D. Kuban, 2023, s.51

Çizim 07: Yurt (Çadır) Planı, Gülbahar YILMAZ, 2024
Kaynak: D. Kuban, Türk Ahşap Konut Mimarisi 17.-19. Yüzyıllar, İstanbul, İş Bankası, 2023, s.51

Çizim 08: Cennet Tapınağı Planı, Gülbahar YILMAZ, 2024
Kaynak: D. Kuban, 2023, s.51

3. BÖLÜM

TÜRK HAYATLI EVİ VE ÇİN “Sİ HE YUAN” (四合院) AVLULU KONUT

YAPILARI

3.1. Türk Hayatlı Evi

Avlu yapısı Türk Hayatlı Evi’nin yanı sıra, ahşap konaklarda, ahşap saraylarda hatta Topkapı Sarayı’nda bile benzer kullanımıyla karşımıza çıkar. Göçer çadırının, Hayatlı Ev’e dönüşmesiyle beraber, diğer yapıların da çekirdeği, çıkış noktası olabileceği düşünülmektedir.

Anadolu’ da yerleşik hayata yavaş yavaş geçilmesiyle beraber Türk Hayatlı Evi de şekil almaya ortaya çıkmaya başlamıştır. Hayatlı evin kullanımında, çadır kullanıma benzer olarak, iklim şartları elvermediği halde, odaların direk avluya açılması çadır kökeninin bir işareti olabilir.²⁹

Evin en canlı, en manzaralı yerinde yer alan hayatın avlu ile yakından ilişkili olduğu da belirtilmiştir.³⁰

Aile büyüdükçe Türk evlerinde avlu etrafında yeni oda eklenmektedir. Hiyerarşik bir düzende sıralanan odaların hepsinin çıkışı avludur. Mutfak aktiviteleri avlu da gerçekleştiği gibi, tuvalet de avlunun odalardan uzak bir noktasında yerleştirilmiştir. Aileler büyüdükçe yeni yeni nesiller oluşukça ise mahalleler ortaya çıkmaya başlamıştır.

²⁹ D. Kuban, 2023, s.51

³⁰ E. Kömürcüoğlu,1950,**Ankara Evleri** ,23.01.1946 Doçentlik Çalışması, İstanbul Matbaacılık, S.16

“Geleneksel olarak Türk evlerinde evin giriş katı ve çevreleyen duvarları yüksek olarak yapılır. Bu durum yiyecek saklamak için alan ve korunmak için yükseklik sağlamış olur. Bu yüksek duvarlar ve taş subasmanlar, sokakta adeta bir koridor görünüşü oluşturur.”³¹

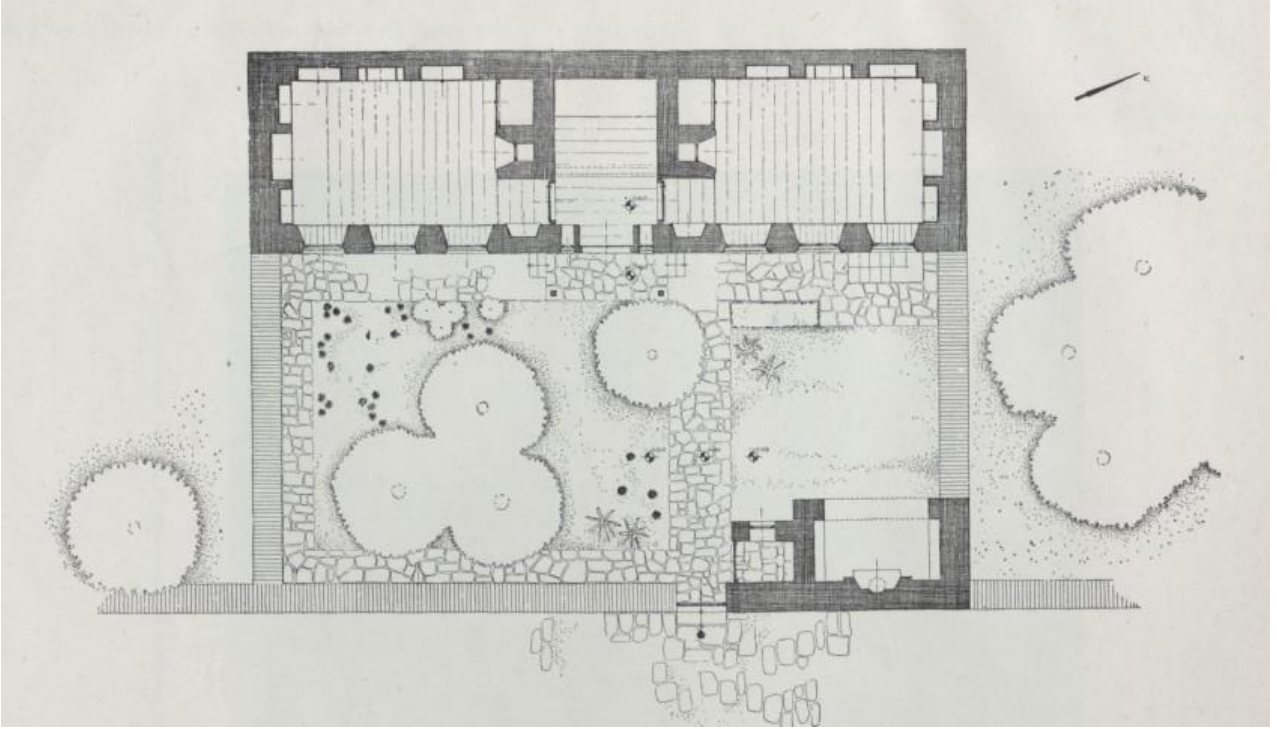
Fotoğraf 12: Karaman’da, kale civarında bir sokak

Kaynak: C. Berk,1951, Konya Evleri, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi s.35

³¹ R. Günay, 1999, s.17,s.46

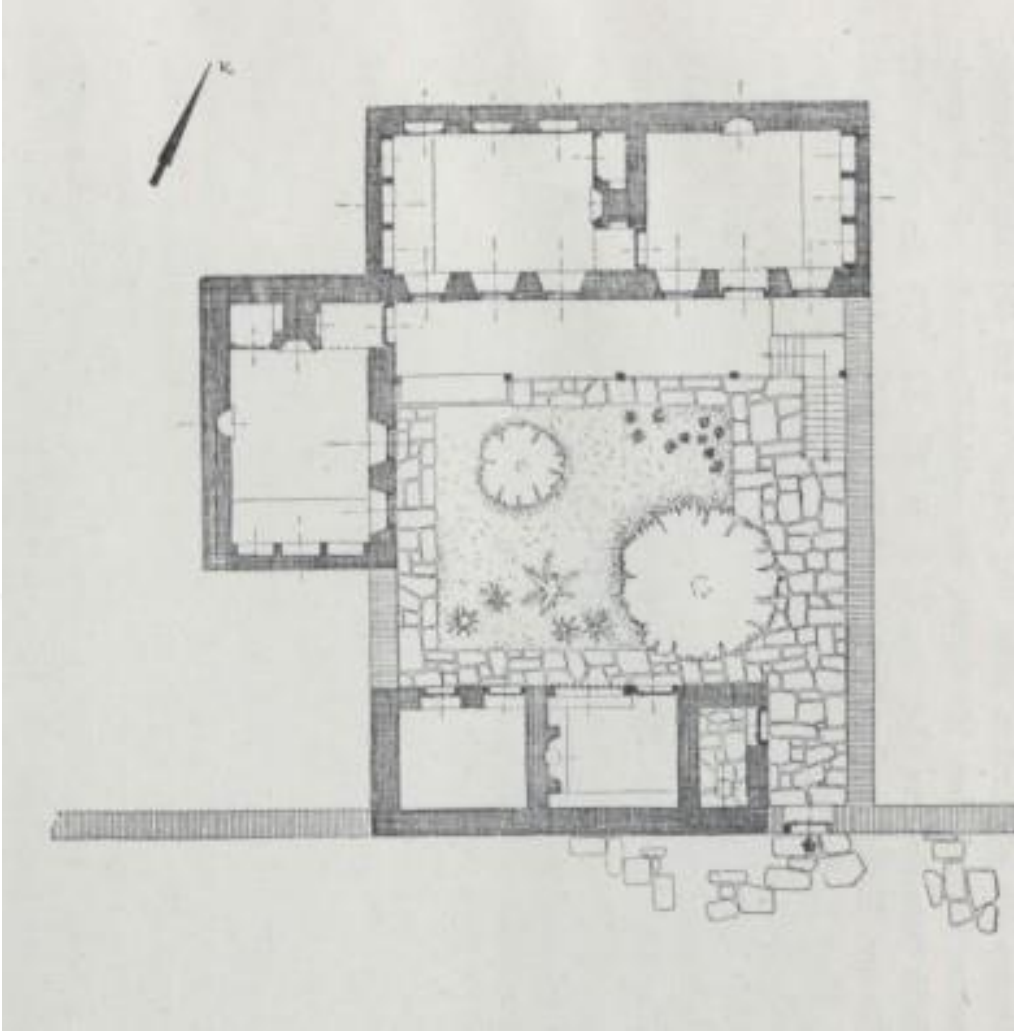
Örneğin Konya şehrinin geleneksel konut yapısını incelediğinizde hayatlı evin ortaya çıkışını ve bu aileler büyüdükçe, genişledikçe, evlere yeni odaların eklendiğini ve bu odalarında hayata çıkışını görebiliriz. “Konya şehri diğer Anadolu şehirleri hatta Asya şehirleri ile dar yolları, girintili çıkıntılı sokakları ile benzerlikler taşımaktadır. Türklerin çadırlarda yaşamış ve göçebe olmasını, yolların ve sokakların gelişigüzel şekillenmesine neden olarak açıklayan alimler vardır.”

Konya’da geleneksel konutları sokaktan ayıran bir hayattır. “Konya’da hayat denilince akla gelen bir ön bahçedir. Bu bahçenin zemini taşla kaplıdır.”³²

Fotoğraf 13: Esenler Caddesinde, Hacı Kadrlilerin Evi
Kaynak: C. Berk,1951, s.61

³² C. Berk, 1951, **Konya Evleri**, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi s.46

Fotoğraf 14: Sedirler Caddesinde Bir Ev
Kaynak: C. Berk,1951, s.49

“Ailelerin sıcak havalarda, güneşli yaz günlerinde vakitlerini geçirdiği hayat, dışarıya nazaran oldukça serin, ferah, gölgeli ve hoş bir yerdir. Hayatın dışında sokakta bu hareketlilik yoktur. Hayata girildikten sonra sıkıcı, gölgesiz olan sokaktan tamamen zıt çiçekli, serin, yüksek duvarlarla çevrili özel bir mekana girilmiş olur.”³³

³³ C. Berk, 1951, s.46

“Türk toplum yapısı mimariyi doğrudan etkilemiştir. Örneğin; odaların şekil alması, evin genel yerleşimi gibi.”³⁴ Dolayısıyla, Anadolu coğrafyasında şehirler arasında yüzlerce kilometre mesafeler olsa dahi genel olarak benzer olması kültürel yakınlığın bir sonucudur. Elbette ki ailenin büyüklüğü, ekonomik durumu, evlenen yetişkin fertlerin fazlalığı gibi sebeplerle evin büyüklüğü değişebilir ve 2.kata da ihtiyaç duyulabilir.

“Bir evin planını incelediğimizde genel olarak ailenin yapısı hakkında fikir edinilebilir. Planlanış şekli, büyüklüğü, yerleşimi gibi konular evin maddi durumu ve sosyal statüsü hakkında bilgi verir.” “Geleneksel Türk evi tek katlı olup, zamanla kat sayısı artmıştır.”³⁵

Çesitli kaynaklarda da belirtildiği gibi, Türk eviyle ilgili çıkarılabilecek bir ilginç sonuç da, zengin ve fakir evlerinin de aynı formdan dolayısı ile aynı çıkış noktasından şekil almaya başlamasıdır.

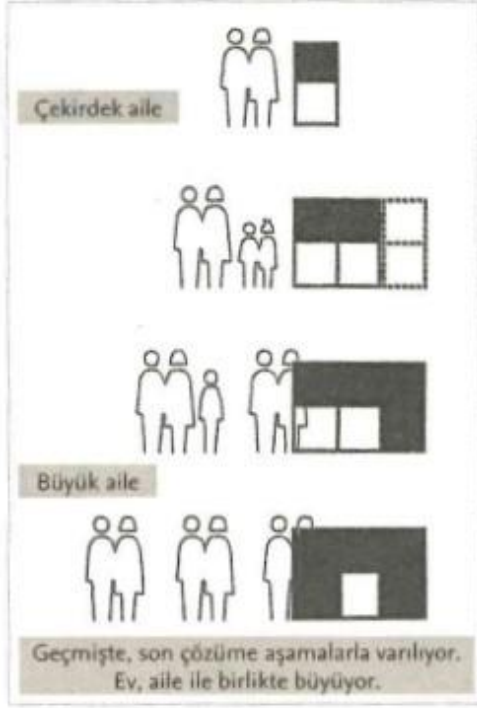
En basit formlu, bir tek odası ve avlusu olan köy evinden başlayıp İstanbul’daki saray ve konaklara kadar aynı formun devam ettirildiği, üst kata çıkılsa dahi benzer prensibin görülebildiği hatta İslamiyet etkisiyle haremlik selamlık ayrımı mimariyi de etkilemeye başlasa dahi, bu prensipten vazgeçilmediğini gözlemlemek mümkündür.

Bu noktada Türk Evi’nin “Esneklik” prensibini olduğu noktasına varabiliriz. Dolayısıyla evler büyüyebilir, küçülebilir, bölünebilir...³⁶

³⁴ Ö. Küçükerman, 1985, **Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, s.15

³⁵ S.H. Eldem, (1954), **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul, Pulhan Matbaası s.12

³⁶ C. Bektaş, (2019) **Türk Evi**, İstanbul, Yem Yayınları s.41

Çizim 09: Ev Aileyle Birlikte Büyüeyebilir, Veya Sonradan Bölünebilir...

Kaynak: C. Bektaş, (2019) Türk Evi, İstanbul, Yem Yayınları s.41

3.2. Çin “Sı He Yuan” (四合院) Avlulu Konut Yapıları

Çin Kuzey Yarı Küre’ de; Doğu Asya’ da yer alır. Oldukça geniş ve çeşitlilik gösteren coğrafi yapısı vardır. Bir uçtan bir uca, 4 farklı yöne doğru gidildikçe; değişen iklimin, toprak yapısının, yükseltilerin, bitki örtüsünün yapı mimarisine doğrudan etkisi gözlemlenebilmektedir. Ancak, Çin mimarisini derinlemesine anlayabilmek için, öncelikle; Çinlilerin derin düşünce sistemlerini algılayabilmek ve yaşadıkları coğrafyada bu düşünce sistemlerini kullanarak, nasıl yapı mimarisini geliştirdiklerini analiz etmek gerekmektedir. Ayrıca, geleneksel mimariyi gözlemleyerek; Çinli yaşayışla ve doğasıyla doğrudan karşılaşılabilir.

Geleneksel Çin mimarisi doğaldır. İnsan doğaya olan saygısını mimari yoluyla da gösterir.³⁷ İnsan ve doğa iç içedir. Yapıların tamamında, mevcut çevredeki malzemeler kullanılarak veya yer şekilleri doğrudan yapıya dönüştürülerek, hem doğaya zarar verilmemiş hem de yaşam daha konforlu hale getirilmiştir.

Çin’ de her türde yapı Güneş’ e yönelmektedir. Çin Kuzey Yarı Küre’ de yer aldığı için Güneş’ i Güney yönünden alır. Dünyada ve ölümden sonra, yaşamın devamını sağlayan Güneş’ tir. Yaşamı daha uygun hale getiren sıcak rüzgarlar da Güney’ den eser. Dolayısı ile geleneksel Çin mimarisinde yapıların ön cepheleri Güney yönündedir. Kuzey yönünde ise yapılar kendini kapatır ve korumaya alır. Çünkü, soğuk rüzgarlar ve düşman akınları coğrafi yapısından da dolayı Kuzey’ den gelmektedir.

Doğu ve Batı yönlerinde de yapılar Kuzey yönünde olduğu gibi dış dünyaya kapalıdır. Güney yönlü oryantasyonun sebebi iç avluya çok daha fazla ışık alabilmektir.

³⁷ W. Xiaoli, 2007, **Architecture of Chinese Ethnic Minority Groups**, China International Press, Pg:6.

Geleneksel Çin yapıları modülerdir. Ana mekan tek bir modüldür. Örneğin; bir konutun salonu, sarayın kabul alanı veya tapınağın dua mekanı...³⁸ Bu modüller belirli oranlarda gerekli görüldüğünde kolon eklenerek uzatılabilirler. Mekanlar modüllere ayrılmıştır. İşlevsel olarak daha az önemi olan mekanlar Doğu ve Batı yönlerinde yer alsa da, verandalar ve saçaklarla bu mekanlar da yaşam için uygun hale getirilir. Bu yan fonksiyonlu mekanlar da modülerdir. Modüler sistem inşaat aşamasının hızlı olmasını sağlamaktadır.

Bütün geleneksel yapılarda aynı ya da benzer detaylar kullanılmıştır. Dolayısıyla; inşaatlar geniş arazi kullanımı gerektirse de, oldukça hızlı, pratik ve az insan çalıştırıldığı için de oldukça ekonomik olarak yapılabilmektedir. Gerekğinde modüllere yeni modüller kolaylıkla eklenerek, avlular yaratılabilir. Bu yapı sistemi şehirleşmede de pratik ve fonksiyoneldir.

Geleneksel Çin mimarisinde ahşap kullanımı oldukça yaygındır. Kolon-kiriş sistemleri, saçaklar, çatı taşıyıcı sistemleri ve cephelerde pencere-kapı doğramaları, tamamen ahşap malzeme ile üretilerek montajında da hiçbir metal bağlantı elemanı kullanılmadan yine ahşap malzemeler ile sağlanmıştır.³⁹ Ahşabın bu kadar ustaca kullanılması Çin' in marangozluk konusunda oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Geleneksel ahşap Çin yapılarında birçok özellik sıralanabilir. Ancak, ilk bakıldığında cephede göze çarpan; duvar-saçak-çatı birleşim noktasında, sıralı, üst üste binmiş ve dışarı doğru çıkıntı yapmış ahşap elemanlardır. Temel özellikleri taşıyıcılık

³⁸ L. G. Liu, 1989, **Chinese Architecture**, Rizolli, New York, Pg:27.

³⁹ S. Deqi, 2003, **Chinese Vernacular Dwellings**, Cultural China Series, Translated by Wang Dehua, China Intercontinental Press,, Pg:35

olsa da, dekoratif görüntüleri daha baskındır. Ahşap yapıda karşımıza çıkan bu yapı elemanları: tou, kung ve ang olarak isimlendirilmiştir.⁴⁰

Bu üçlü sistem ve bunların diğer bağlantıları incelendiğinde; kolonların, kirişlerin ve diğer yapı elemanlarının ebatları ve sayıları; tasarımın yanı sıra, binaya binen yatay ve dikey yüklerin hesabı yapılarak belirlendiği savunulabilir. Tou ve kung' un ahşap Anadolu evlerinde gözlemlenebilecek minimal benzeri bingilerdir.

Coğrafyanın ve topoğrafyanın başka seçenek bırakmadığı bölgelerde; yapılarda, yerel malzemelerden, taş, tuğla ve toprak kullanımı gözlemlenmektedir.

Bu yapılar sırtları bir yamaca yaslandırılarak, toprak zeminin altına tamamen veya kısmen oyularak yapılabilir.⁴¹ Her durumda yapının önünde bir avlu yaratılır. Soğuk mevsimlerde iç mekanlarda ısı kaybını önlerken, sıcak mevsimlerde serin kalmasını sağlar.

Fiziksel şartların getirdiği bu kullanımın benzer bir örneği Anadolu'da Kapadokya bölgesinde ve Mardin evlerinde gözlemlenebilir.

Geleneksel Çin mimarisi aynı zamanda esnektir. Kullanılan malzemelerin, montaj detaylarının ve kolon-kiriş-çatı sistemlerinin; her tür iklim şartına göre uyumu sağlanabilir. Bu esneklik sayesinde de Çin kültürü geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Konut yapılarının dışında da, Çinliler ibadetleri için yalnızca kendilerine ait, rahatsız edilmeden kullanabilecekleri Güneş'i gören bir avluya ihtiyaç duyarlar.

⁴⁰ L.Ssu-Ch'eng, 2005, **Chinese Architecture A pictorial History**, Dover Publications, Inc., Mileola, New York, 2005, Pg:15.

⁴¹ G. S. Golany, 1992, **Chinese Earth-Sheltered Dwellings**, University of Hawaii Press/Honolulu, Pg:66.

Avlunun korunaklı olması önemlidir. Herhangi bir geleneksel Çin yapısının ana mekanına doğrudan giriş verilmemiştir. Yapının giriş kapısından girildiğinde öncelikle avluya çıkılır.

Ana mekan avlunun önünde yer alır ve bazen merdivenlerle yükseltilerek belirtilir. Modüler sistemin kullanılışındaki temel sebeplerden biri iç avluların oluşturulabilmesidir. Avluların Doğu-Batı yönünde uzanabilmesini de modüler sistem sağlar. Böylelikle avlu daha çok güneş ışığı alabilir. Bir modülden diğerine geçerken kullanılan yarı kapalı geçiş yolları avlunun dış bordürünü belirginleştirir. Binanın bütün fonksiyonları da avlu etrafında toplanmıştır.

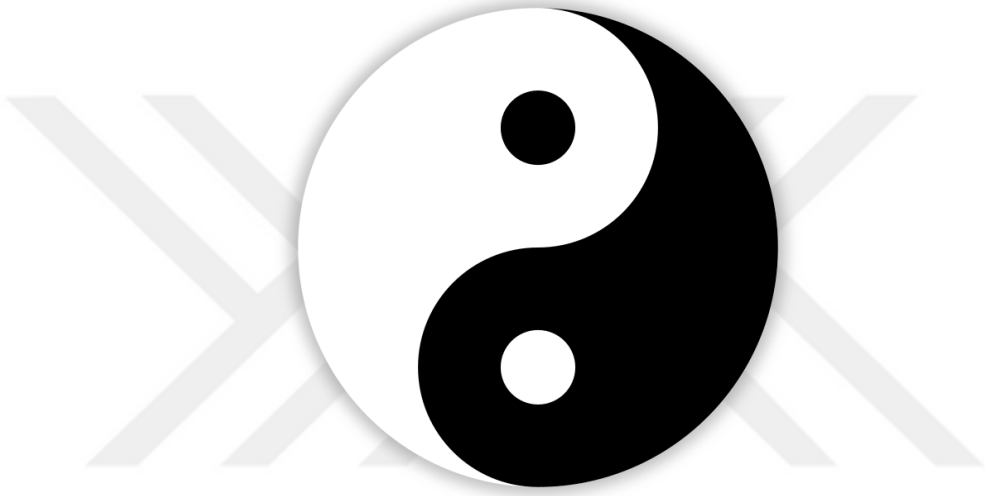
Fotoğraf 15: Fujian dairesel tuğla evlerinden bir avlu
Kaynak: Gülbahar YILMAZ, 2011

Çin Avlulu konut yapılarını araştırırken karşımıza çıkan bir diğer kavram da: Feng Shui'dir. Feng Shui' in en şaşırtıcı yanı günümüzde kullanılan yerleşim ve planlama yöntemlerinin, Uzak Doğu ülkelerinde binlerce yıldır zaten kullanılıyor olmasıdır.

Feng Shui kelime anlamı olarak 'rüzgar' ve 'su' olarak Türkçe' ye çevrilebilir - insan ve doğa uyumunu temel alan bir inanıştır. Feng Shui inanişına göre, insan ve doğa bir bütündür ve birbirinin uzantısıdır. Yaşamı sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek için doğa ile uyumlu mekanlar yaratılmalıdır.

Feng Shui: genel olarak kullanılagelen bazı temel kavramları içermektedir. Chi, Ying&Yang, Bagua Yön Haritası ve Beş Element gibi.

Ying&Yang , zıtlıkları birlikte kullanarak aranan dengedir. Dağ ve nehir gibi doğa elemanlarının birbirini tamamlaması örnek olabilir. Mimaridaki karşılığı; doluluk ve boşluk, duvar ve açıklık, dikeylik ve yataylık, yapı ve yeşil alan... gibi birbirini tamamlayan fakat zıttı olan tanımlarla somutlaştırılabilir. Avlulu konut yapılarındaki kapalı ve açık alanlardaki denge bize Feng Shui’i hatırlatabilir.

Çizim 10: Yin yang sembolü,
Gülbahar YILMAZ,2024

Dekorasyonda minimalist bir yaklaşım, Feng Shui ile örtüşmektedir. Feng Shui' in ortaya çıkışı farklı nedenlerden olmuş olsa bile, mimaride daha organik ve sembolist bir yaklaşıma karşılık gelir. Organik mimaride de, yapı doğanın bir parçasıdır ve doğanın güzelliğini, farklılığını bozmaz. Organik mimari insan ruhunun nerede yaşayabileceğini temel alarak yola çıkar. Model olarak da doğayı ele alır.

“Feng shui, bir konutu veya mezarı inşa etmek için en iyi konumu seçmede kullanılan, eski Çin yin-yang ve beş element doktrininin temel alındığı remil atma ekoludur.”⁴²

“Birbirine bitişik açık ve kapalı alanlar Çin mimarisin en belirgin özelliğidir. Bu yapılar saray, tapınak veya konut olabilir. İngilizce’ de “courtyard”, Çince’ de ise “yuanzi” (院子) olarak adlandırılan açık alanların tarihi 3.000 yıla kadar dayanmakla birlikte, bütün Çin coğrafyasında boyunca çok çeşitli form ve ölçülerde birçok çeşiti gözlenmektedir.”⁴³

“Avluların ilk olarak ortaya çıkışı Kuzey Çin’dir. Göçlerle birlikte bütün bölgelere çok çeşitli formlarda dağılmıştır.”⁴²

Çin konut yapılarında en önemli etkilerden biri de Çin’in tarihi gelişiminde yer alan merkezi otoritelerdir. Felsefi akımların yanı sıra Çin’ de mimariyi, şehirleşmeyi dolayısıyla da hiyerarşik düzeni, otoritenin yaklaşımı da şekillendirmiştir.

Çin de Moğol istilasından sonra Yuan Hanedanlığı Çini ele geçirerek hakimiyeti altına almış, sonrasındaki Qing ve Ming hanedanlığı dönemlerinde de etkileri devam etmiştir. Moğol hükümdarlığı süresince de Kuzey Çin’de yeni şehirler inşa edilmiştir.

⁴² C. Yanxin , 2020, **Çin Mimarisi**, (Çev. Anıl Solmaz), İstanbul, Kaynak. Yayınları s.132

⁴³ G. R. Knapp, 2010, **Chinese Houses of Southeast Asia**, The Eclectic Architecture of Sojourners And Settlers,Tuttle Publishing, Pg:16-17

Örneğin Kubilay Han tarafından Kuzey Çin’de Hanbalık şehri kurulmuştur. Sonuç olarak; Moğol kültürü Çin’i etkilemiş ve “Hutonglar” kurulmaya başlanmıştır.

Hutong, Sı He Yuan avlulu evlerinin bir arada dar sokaklarla birbirinden ayrıldığı geniş ve organik Çin konut bölgeleridir. Hutong kelime kökenin de Moğolca “huttog”; “su yeri” gibi anlamlarda yani “yerleşim yeri” anlamında olması da dikkat çekicidir.⁴⁴

Fotoğraf 16: Pekin’de bir hutong

Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2015-01-14_Hutong_in_Beijing.jpg Erişim tarihi: 01.02.2024

⁴⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Hutong> Kane, David (2006). The Chinese Language: Its History and Current Usage. Tuttle Publishing. p. 191. ISBN 978-0-8048-3853-5. Retrieved October 10, 2012. Erişim tarihi: 30.01.2024

“Düzlüklerin kuzey alanlarında, avlulu evler baskındı. Böylece şehir düzeni oldukça muntazam, çoğunlukla kare ve dikdörtgen; sıklıkla kavşaklar ve t-kavşakları oluşturan yollar geniş ve düzdü. Davul kuleleri vardı ve çan kuleleri şehrin merkezindeydi. Hükümet binası bu davul ve çan kulesinin ya kuzeyinde ya da hemen yakınındaydı. Bu karakteristik özellikler, Ming ve Qing hanedanlıklarının Xi'an ve Pingyao şehirlerinde göze çarpıyordu.”⁴⁵

Çin' in kuzey bölgelerinde oldukça sıklıkla geçmişte var olan geleneksel avlulu konut yapıları, günümüzde daha çok turistik amaçlı kullanılmaktadır.

Fotoğraf 17: Pekin’de bir avlu

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hotel_Courtyard_Beijing_1.jpg
Erişim tarihi: 12.03.2024

⁴⁵ C. Yanxin, 2020,s.29

3.3. Sosyal Yapı

Türk toplumunda ve Çin toplumunda geleneksel konut mimarisi yaklaşımında kadının hayatının ve erkeğin hayatının birbirinden farklılıklarının da oldukça etkili olduğu sonucuna varabiliriz. Çeşitli kaynaklarda da belirtilmiş olan bu durum dışarıdan yüksek duvarlarla çevrili olması aile için gereken mahremiyeti, içeride ise havadar, canlı, ağaçlı yaşayan bir iç mekanın aile için oluşturulmasını sağlamaktadır.

İçinde yaşadığımız toplumun mahremiyete nasıl yaklaştığını, önemseyişini ve kadının yerinin geçmişten kalan izlerini halen daha gözlemleyebiliriz. Türk evi araştırmalarında da bu konu üzerinde oldukça fazla değinildiğini belirtmek mümkündür.

Dolayısıyla adeta “doğanın evin içinde yaratılması”⁴⁶ kadının günlük yaşantısı içindir. Kadın, yüksek duvarlarla dış dünyadan ayrılmış adeta bir “mukrokozmos” olan evin avlusunda sıkılmadan günlük işlerini yapabilir. Avluda, çeşme, bahçe, havuz vs. da yer alabilir.⁴⁷

Çin konut mimarisi araştırmalarında karşımıza çıkan hemen hemen aynı sosyal ve aile yapısının, sokak, meydan ve konutların oluşmasının tarihsel sürecinin neredeyse tıpatıp benzerliği şaşırtıcıdır.

“Türk evinin kadının sosyal ve günlük yaşantısına göre şekil aldığı da belirtilmiştir. Kadının günlük hayatından doğan ihtiyaçları örneğin çalışırken gereken alan, sosyalleşme ve dinlenme alanları hacimlerin oluşmasında etken olmuştur. Yüksek duvarlar ve bahçe içindeki bitkiler, çiçekler, ağaçlar, bütün günü evde geçiren kadın için oldukça bu kullanışlı ve ferah alan oluşmasını sağlar.”⁴⁸

⁴⁶ Ö. Küçükerman, 1985, s.15

⁴⁷ D. Kuban,2010, **Ottoman Architecture**, (Translated by:Adair Mill), Woodbridge : Antique Collectors'Club s.473

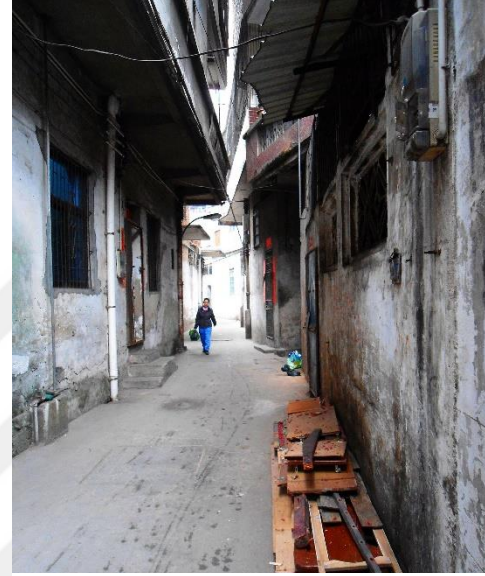
⁴⁸ Ö. Küçükerman,1985, s.15

“Erkek ve kadın arasındaki ayrımı gözetmede, kadınlar bir sürü kısıtlamayla sınırlandırılmıştır.” “Erkeklerin yaşama alanı dış avluya yerleştirilmişken, kadınların yaşama alanı iç avludadır. Genel olarak, kadınlar, dışarı çıkmalarına izin verilmedikçe kendi iç yerleşkelerinden çıkmıyorlardı. Aynı durum dışarıdakilere de uygulandı; iç yerleşkeye adım atmaları beklenmiyordu.”⁴⁹

Fotoğraf 18: Kula’ dan bir sokak

Kaynak: C. Bektaş (2019) s.87

Fotoğraf 19: Hutong, Haikou

Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hutong_in_Haikou_02.jpg Erişim tarihi: 22.02.2024

⁴⁹ C. Yanxin, 2020,s.132

Fotoğraf 20: Nanwanzi hutong

Kaynak: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File: 南湾子胡同](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nanwanzi_Hutong_(7887334628).jpg)
Nanwanzi_Hutong_(7887334628).jpg Erişim tarihi: 28.12.2023

Fotoğraf 21: Konya'da bir cadde

Kaynak: C. Berk, 1951, s.77

Fotoğraf 22: Avludan bir görünüş

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mr_Yang_in_the_in_ner_court_in_his_Mandarins_House_Wellcome_L0040976.jpg
Erişim tarihi: 28.12.2023

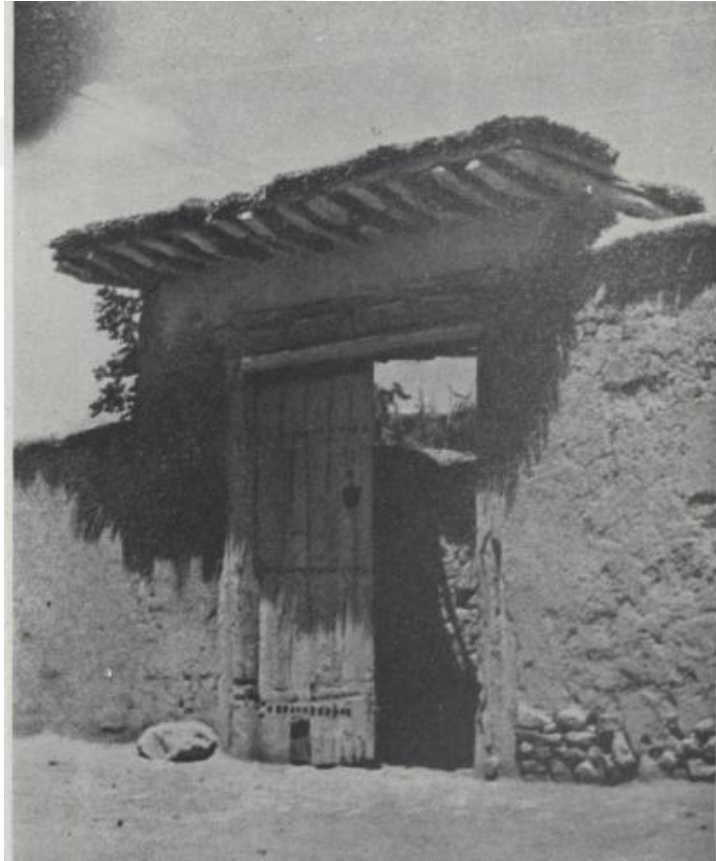
Fotoğraf 23: Konya’da bir bahçe

Kaynak: C. Berk, 1951, s.90

Fotoğraf 24: Beijing'deki sivil hutong avlulu bir evin ön kapısı

Kaynak: C. Yanxin,(2020) Çin Mimarisi, (Çev. Anıl Solmaz),
İstanbul, Kaynak. Yayınları s.134

Fotoğraf 25: Meram'da bir bahçe kapısı

Kaynak: C. Berk,1951, s.35

Ailenin genişliği, zenginliği gibi sebeplerden her iki geleneksel konut yapılarında hayata veya avluya geçişlerde ana girişı haricinde 2. bir geçiş kapısının da bulunduğu gözlemlenmiş olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir.

Fotoğraf 26: Beijing-Mentougou'daki Zhaitang kasabası-Cuandixia köyündeki avlulu evdeki Çin karakterleriyle “mutluluk” yazılı duvar

Kaynak: C. Yanxin (2020) s.134

4. BÖLÜM

TÜRK HAYATLI EVİ VE ÇİN “Sİ HE YUAN” (四合院) AVLULU KONUT YAPILARININ AVLU KULLANIMI YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Çağdaş Çince sözlüğünde; Avlu “院子”, “Yuanzi” olarak adlandırılmaktadır. “Evin ön ve arkasında duvarlarla çevrili alan” olarak açıklanmıştır. (Çağdaş Çince Sözlük,1680sy)

“Avlu” kelimesine baktığımızda “bir yapının veya yapı gurubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan; hayat (II), hanay, sahn”(Türk Dil Kurumu Sözlüğü) olarak tanımlanmıştır.⁵⁰ Evin ana unsurlarından biri de açık avlular olduğu için “hayat” kelimesi, avlulu Türk Evi’ni tamamlarken Hayatlı Ev, Hayatlı Türk Evi olarak kullanılacaktır.

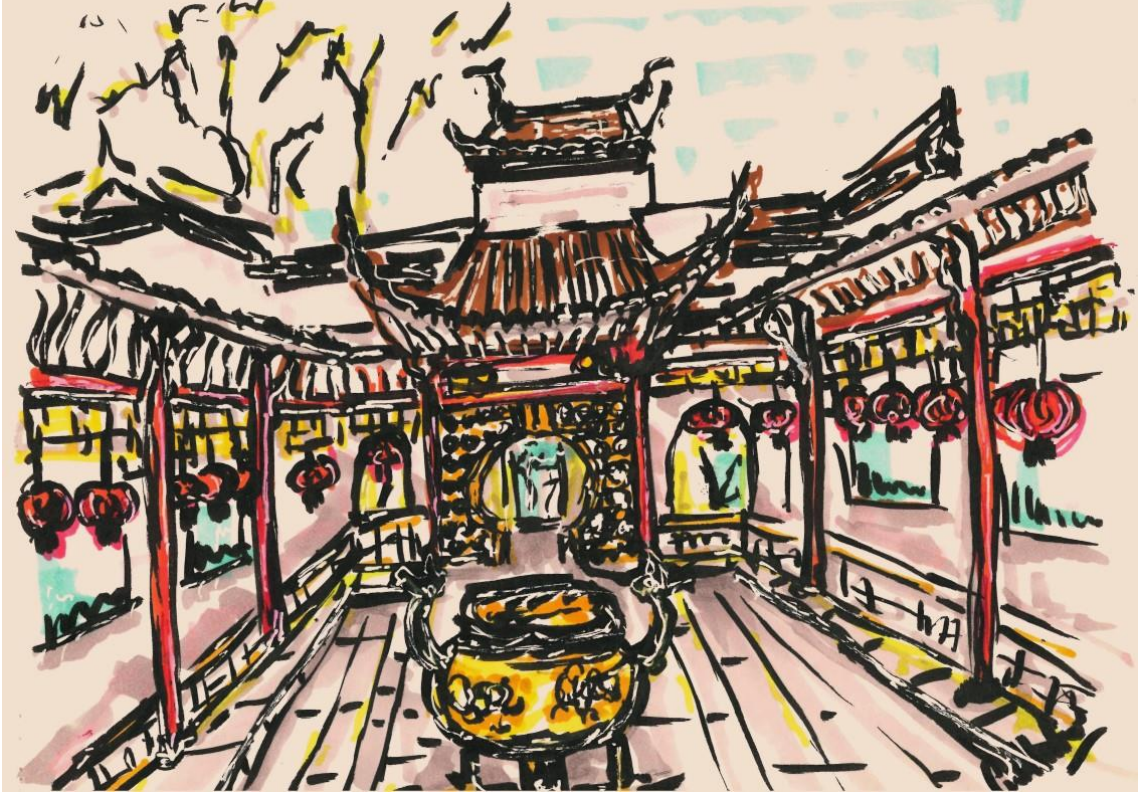
Avlular açık, yarı açık, kapalı olarak kullanılabilir. Avlular, günlük işlerde, yemek yapılırken, toplu yemek yenirken, eğlencelerde, ekinler toplanıp, kışlık yiyecekler kurutulurken, binek hayvanların bağlanacağı açık alan gerektiğinde genel olarak ailenin günlük kullanımında ihtiyacı olan açık alanı sağlar. Yazları yarı açık alanları ile gölgelik olur, kışın ise bol güneş alır. Duvarlarla çevrilerek ailenin mahremiyetini sağlayacak şekilde sokaktan bağımsız, yabancılara kapalı, günlük aktivitelerin yapılabileceği şekilde açık ve havadar alan olur.

Avlu kullanımı, girişi, yapısı, avlu çevresindeki odaların yerleşimi, ailenin günlük hayatı gibi özellikler incelendiğinde Çin “Sı He Yuan” (四合院) avlulu evleri ile Hayatlı Türk Evi kullanımında benzerlikler de dikkat çekmektedir.

Avlu aile için mahremiyet sağlar, yüksek duvarlar sokaktan evi ayırır, günlük aktiviteler için de açık ve korunaklı, rahat ve özel evin yaşayan bölümüdür.

⁵⁰ D. Hasol, 1975, 18.37

Geleneksel avlu, Çin evlerinde, içinde yaşayanlar için boşluksuz set duvarlar sayesinde mahremiyet ve güvenlik sağlamaktadır. Ayrıca havalandırma, gün ışığından faydalanma ve genel kullanımda olmayan günlük işlerin yapılabileceği aileye özel bir sokak, dış mekan sağlamaktadır.⁵¹

Çizim 11: Avlu İllüstrasyonu, Gülbahar YILMAZ, 2024

⁵¹ N. Berliner, 2014, Yin Yu Tang, **The Architecture and Daily Life in China**, Tuttle Publishing,s.1

4.1. Organik Tasarım

Geleneksel Türk evi ve Çin avlulu konut yapılarında dikkat çeken bir diğer benzer özellik ise organik yapıdır.

“Organik mimari” günümüzde: “Yapının, oluşturulacak mekanların özelliklerinden ziyade içinde yaşayacak insanların ihtiyaçlarına göre şekil alan adeta bir organizma karakterinde olması gerektiğini savunur. Dış mekan yerine içe, iç mekana dikkat çeken bir mimarlık akımıdır. Bu durumda iç mekan önem kazanmıştır.” (D.Hasol, 1998) olarak tanımlanmıştır.

“Organik mimarinin ana düşüncesini M.Ö. 6.yy’da yaşamış olan Çinli filozof Lao-Zı ortaya koymuştur.” (D.Hasol,1998)

“Sullivan’ın yaptığı tanımlama da benzer şekildedir. Sullivan’a göre binayı kullananların gereksinimlerine göre yapı tasarlanmalıdır. F. L. Wright ise “naturalist” olarak da tanımlanmakla birlikte, doğadan direk olarak alıp kullanabileceği taş ve ahşabı daha çok soyut mimaride kullanılan çelik ve beton yerine tercih etmiştir. F.L. Wright, 1908 yılında organik mimari ilkelerini tespit etmiştir.”⁵²

“Bu tespitler ise: Sadelik, herhangi bir üslup kavramına uymama ve kişinin kendini ortaya koyabileceği bir tasarım, doğanın güzelliğinin vurgulanması ve organik yapı, tamamen doğal renkler ve şekillerin kullanılması, mimari elemanlarının karakterlerinin saklanmaması ve olduğu gibi kullanılması, özgünlük olarak sıralanabilir.”

53

⁵² D. Hasol, 1998, s.336

⁵³ A.y.

F.L. Wright tarafından yapılan bu modern mimari tanımlamaları bize geleneksel mimari ile örtüşen yanlarının olabileceği hatta geleneksel avlulu konut yapılarımızın da bir anlamda geçmişten gelen organik mimari örnekleri olduğunu bize anlatmaktadır.

Organik mimaride de, yapı doğanın bir parçasıdır ve doğanın güzelliğini, farklılığını bozmaz. Organik mimari insan ruhunun nerede yaşayabileceğini temel alarak yola çıkar. Model olarak da doğayı ele alır. Dolayısıyla, mekandaki harmoni de yakalanmış olur. Ayrıca, kullanılan abartısız minimal özelliklerde ve ebatlardaki yapı malzemeleri ve hatta mobilyalar da bu harmoninin parçalarıdır. Dekorasyonda minimalizm, yapılarda ise fonksiyonellik özelliği dikkat çeker. Mekanlar mobilyalar, aksesuarlar ya da renklerle boğdurulmaz. Gerektiği kadar dekorasyon elemanı, yeterli ebatlarda ve renklerde kullanılır.

Yapılarda hacimlerin dağılımı, yeşil alanlarla yapının ilişkisi, su kullanımı çoğunlukla fonksiyona yöneliktir. Yapı, mevcut doğal ortama olabildiğince minimal dokunuşlarla tasarlanmış, doğanın yapının içerisinde serbest dolaşımı esas alınmıştır. Amaç ise yaşam için uygun, havalandırılmış, ferah mekanlar yaratmaktır. İnsan ve doğa birbirinden kopamaz. Dengeyle biri diğerinin içinde var olmaya devam etmelidir.

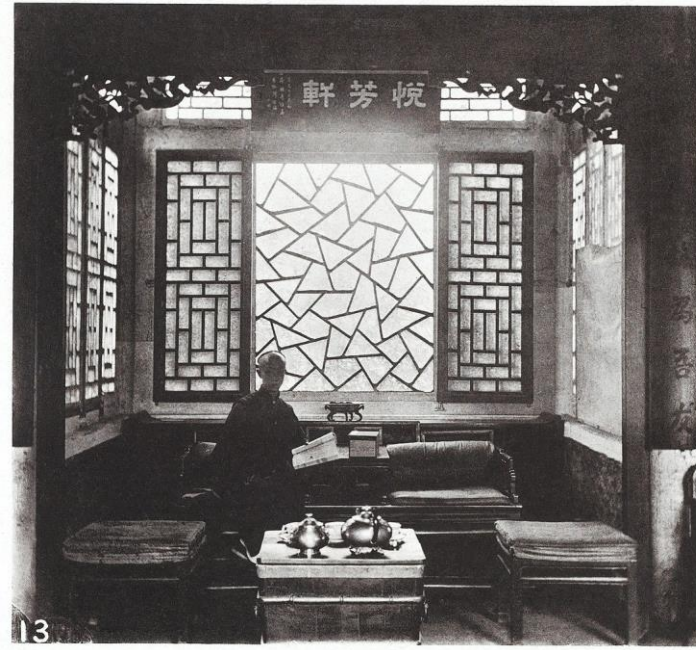
Organik mimari özellikleri Türk evinde de kolaylıkla gözlemlenebilir. Uzaklarda değil yaşamımızın içindedir. Anadolu'da doğup büyüyen ve havasını soluyan zengin, fakir; köylü, kentli hemen hemen herkesin bir kenarından bu organik köy veya şehir hayatını deneyimlememiş olması imkansızdır.

“Türk evi organiktir. Dış dünyada olanlarla daima ilişki içindedir. Açık, kapalı mekanlar dışarıyla ilişkiye göre şekil alır.”⁵⁴

⁵⁴ R. Günay, 1999, s.17, s.32

“Dr. Donia ZHANG yaptığı çalışmalarda Çin felsefesinin önemli temaları olan cennetle uyum, dünya ile uyum, insanla uyum ve kendinle uyum konularını biçim ve işlevsel olarak anlatmıştır. Bu kavramlar geleneksel olarak günlük yaşamı yöneten temel kurallar olarak hem Konfüçyüsçü hem de Daoist düşünce ile bağlantılıdır.”⁵⁵

Organik mimarinin, hem Çin felsefesi köklerinden gelen düşünce akımları ile ortaya çıkışı ve şekil alışının yanı sıra, günlük yaşamda her iki toplumda da ortak olan sosyal yapının, doğayla iç içe yaşamın ve aynı zamanda mahremiyetin de sağlandığı avlulu konut yapılarının tanımlanmasında kullanılabilecek bir temel olduğu değerlendirilmiştir.

Fotoğraf 27: Geleneksel Çin konutu iç mekan görünüşü

Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mr_Yang_in_the_inner_court_in_his_Mandarins_House_Welcome_L0040976.jpg, Erişim tarihi: 25.11.2023

⁵⁵ D. Zhang (2013), **Courtyard Housing and Cultural Sustainability: Theory, Practice, and Product**, Routledge ; foreword Ronald G. KNAPP

Fotoğraf 28: Çakırağa Konağı, Birgi

Kaynak: D. Kuban, (2010), Ottoman Architecture, (Translated by:Adair Mill), Woodbridge : Antique Collectors'Club s.478

4.2. Oda diziliş prensipleri

Odaların dizilişlerine göre ve plandaki yeri ve önemine göre hiyerarşik düzen hakkında bilgi vermektedir. “Oda” tek başına bir hane, göz olarak da isimlendirilmiş olup tek kapısı ile avlu veya sofa üzerine dizilerek ayrı ayrı hane görevi de görmüştür.⁵⁶

“Toplum yapısıyla doğrudan ilişkili olan planların şekillenmesi, büyük aile kavramıyla da ilişkilidir. Evin her ferdinin ve aileye sonradan dahil olanların da aynı çatı altında yaşamasını, birleşmesini ve ayrı ayrı kendi alanlarının da olmasını sağlayacak şekilde biçimlenmiştir.”⁵⁷

“Hayatlı evlerin en belirgin özelliği ise odaların dizilişlerinin yanı sıra ve doğrudan bahçeye açılan ayrı kapılarının olmasıdır.”⁵⁸

“Çin eski patriarkal sistemindeki “gelenek” olgusu ve etnik düzen, baba ile oğul arasındaki ilişki, kıdem düzeni ve kadın-erkek arasındaki toplumsal farklılıklar üzerine kurulur. Bir konutun düzeni açısından başoda olarak bilinen ebeveynlere ait olan oda, evin ekseni üzerindeki merkeze yerleştirilir.”⁵⁹

Sıralı odaların her biri, yeri ve önemine göre farklı isim almakla birlikte örneğin, İlk olarak hem Geleneksel Türk evinde hem de Çin avlulu konut yapılarında karşımıza çıkan oda “baş oda” olarak her iki mimari de benzer fonksiyonlarla mevcuttur. “Baş oda, evin en önemli odasıdır.”⁶⁰

⁵⁶ S.H.Eldem ,1954, s.15

⁵⁷ Ö. Küçükerman, 1985, s.15

⁵⁸ C. Berk,1951, s.46

⁵⁹ C.nYanxin, 2020,s.132

⁶⁰ S.H.Eldem ,A.g.e.

Ayrıca, baş oda tanımı ise: “Eski Türk evlerinin en büyük ve en süslü odası... Evin büyüğü burada oturur ve konuklar burada kabul edilirdi.” olarak da yapılmıştır.⁶¹

“Geleneksel Çin konut mimarisinde ise çocuklar ve kadınlar tarafından kullanılan kanat odalar, baş odanın doğu ve batı kanadında konumlandırılmıştır. Bu fark, yapıların, farklı boyutlarında ve iç tasarım ve dekorasyonlarında da belirgindir.”⁶²

Fotoğraf 29: Geleneksel Çin konutu dış cephe

Kaynak:[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:John_Thomson_\(Scottish_-_A_Mandarins_House,_Peking_-_Google_Art_Project.jpg\)](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:John_Thomson_(Scottish_-_A_Mandarins_House,_Peking_-_Google_Art_Project.jpg)), Erişim tarihi: 03.10.2023

⁶¹ D. Hasol, 1998, s.316

⁶² C.Yanxin ,2020, s.132

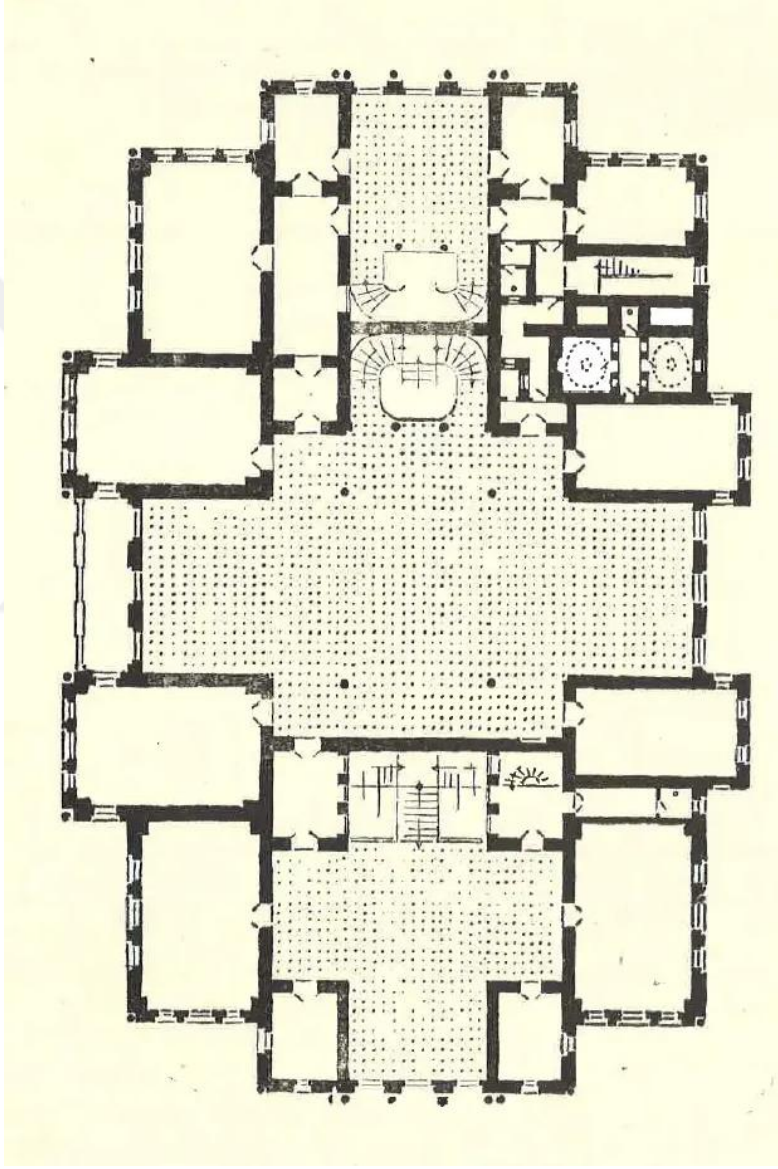

Fotoğraf 30: Çakırağa Konağı, Birgi

Kaynak:https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cakiraga_Mansion.jpg

Erişim tarihi: 11.09.2023

“Yazarlar genellikle “Türk Evi” terimi ile, merkezi planlı Osmanlı konutu ile merkezi planlı Asya yapıları arasında özdeşlik görerek ilişki kurarlarken, bu ilişkinin Çin ve Uygur akrabalığına kadar uzandığını önerirler.”⁶³ Bu öneriyi aşağıda açık avluların kapalı hale geldiği geç dönem Osmanlı konut yapıları ile Çin Avlulu konut yapılarının plan şeması üzerinden de değerlendirebiliriz.

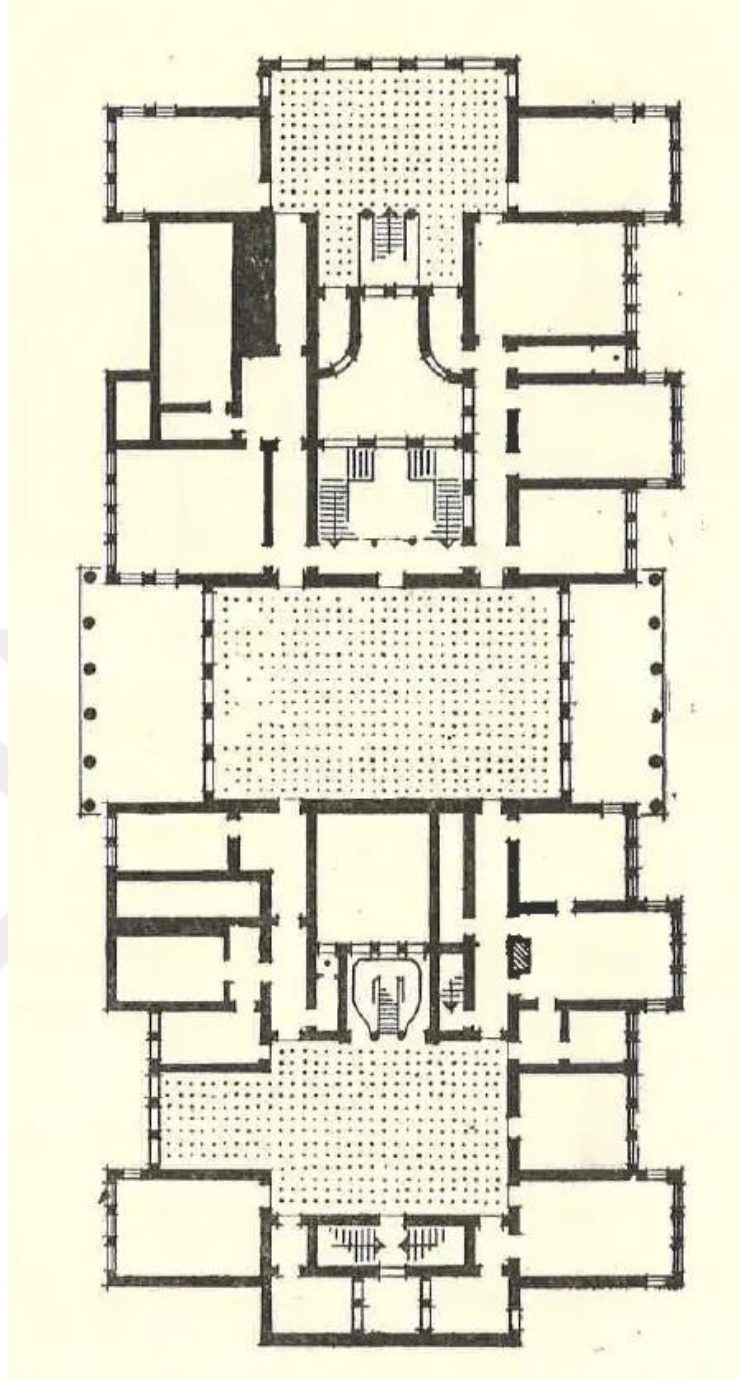

Çizim 12: Bir büyük orta sofa, 2 küçük yan sofalı plan

Sultan Abdulaziz Yapısı, Beylerbeyi,

Kaynak: S.H. Eldem (1954), Türk Evi Plan Tipleri, İstanbul, Pulhan Matbaası s.205

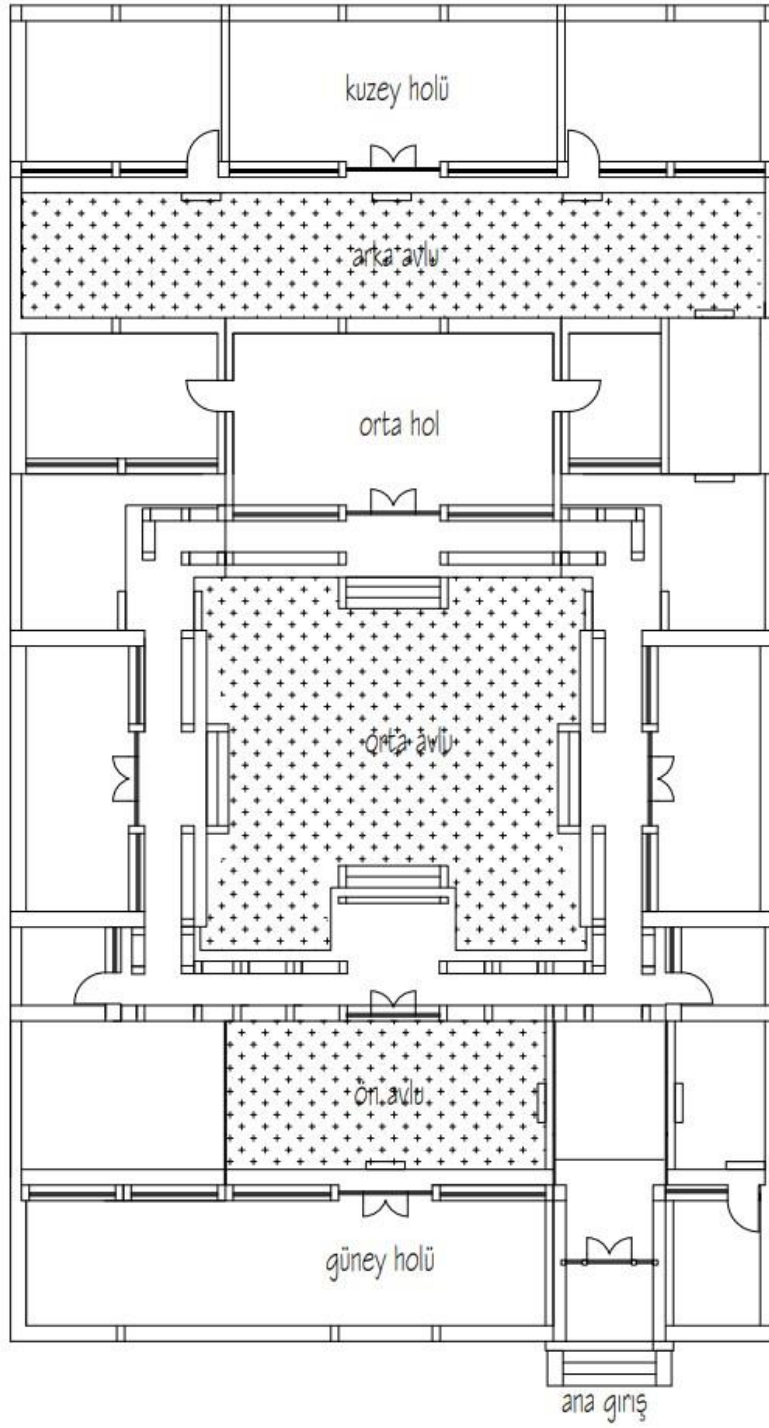
⁶³ D. Kuban, 2010, s.472

Çizim 13: 3. sofalı plan

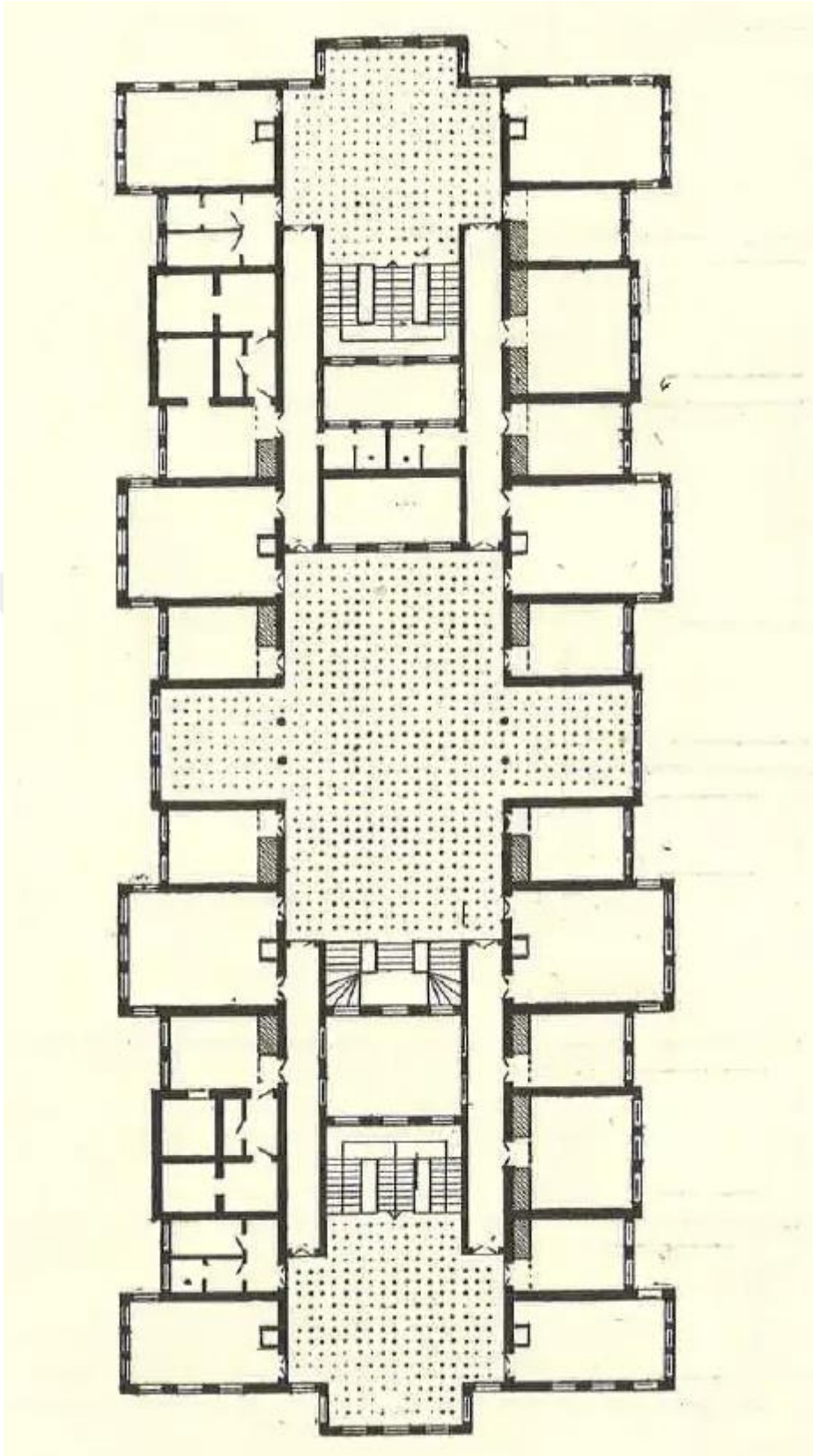
Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: S.H. Eldem (1954), s.206

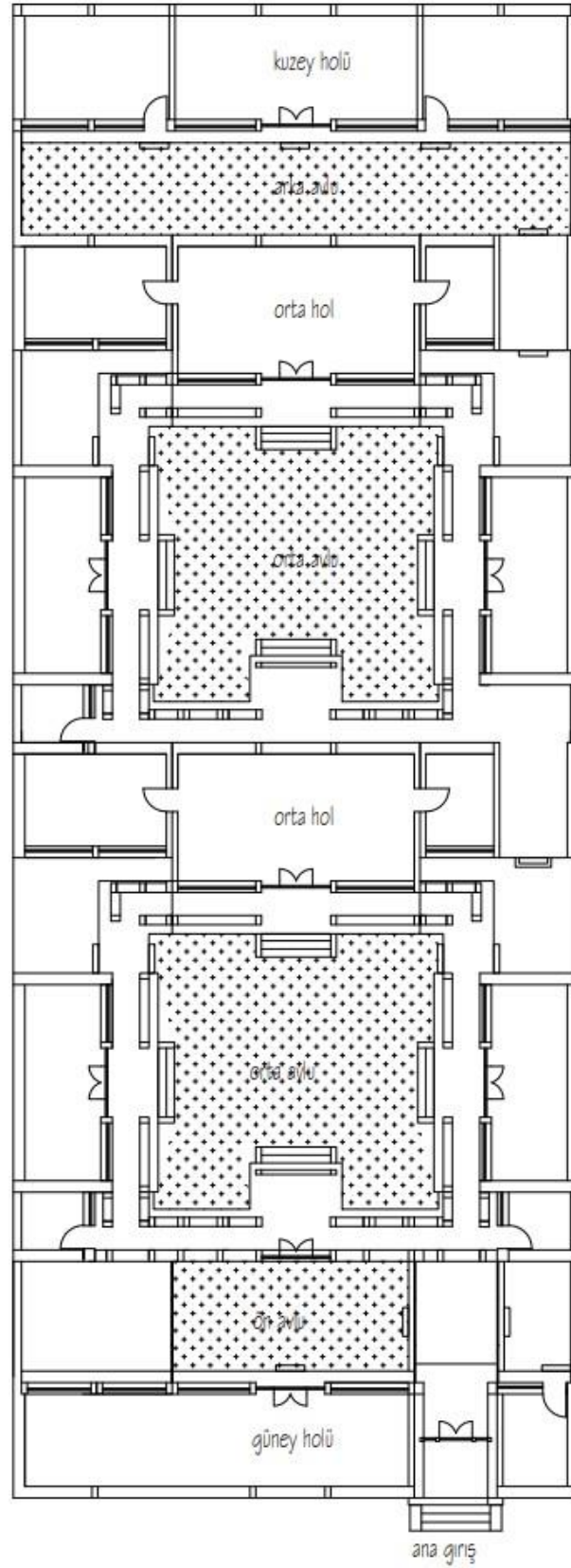
Çizim 14: Çin avlulu konut yapısı, 3 avlulu plan, Gülbahar YILMAZ

Kaynak: D. Zhang (2013), Courtyard Housing and Cultural Sustainability: Theory, Practice, and Product, Routledge s.72

Çizim 15: 3 sofalı sofalı plan,Çifte Sultan Sarayları

Kaynak: S.H. Eldem ,1954, s.207

Çizim 16: Çin avlulu konut yapısı (5 avlulu), Gülbahar YILMAZ

Kaynak: D. Zhang ,2013, s.73

4.3. Esneklik

“Avlulu evlerin bir avantajı, sonsuza kadar genişletilebilir olmasıdır. Aile üyelerinin sayındaki artış ya da yaşam alanı ihtiyacının gerekliliği ile daha fazla oda, daha fazla avlu eklenebilir. Daha fazla avlu ve oda, eklentileri ana yerleşkeye bağlayan koridorlar ve duvarlarla hali hazırdaki yerleşke dışına inşa edilebilir. Evler için bu inşaat usulü eski Çin aile geleneği ve gelişimine uygundur.”⁶⁴

“Türk evi, aile birlikte büyüyüp küçülebilir.” “Türk evi tipleri, yapı elemanlarına göre değil, tasarımın ve “hayat” ın “sofa” nın plan üzerindeki yerleşimine göre belirlenir.”⁶⁵

⁶⁴ C.Yanxin ,2020 s.135

⁶⁵C. Bektaş, 2019 s.121

SONUÇ

Yapısal özelliklerinden 4 eyvanlı avlulu Selçuklu yapıları (Fotoğraf:31, Fotoğraf:32) ile Pekin dörtgen geleneksel avlulu yapılar (Fotoğraf:33), şekilsel olarak neredeyse birebir aynıdır. Ancak Çin yapıları zamanla tarihi süreçte çok değişmeye de Selçuklu yapıları değişikliğe uğramıştır.

Örneğin; dörtgen açık avlu zamanla kapalı hale gelmiş, orta havuzun üstünde tavan kubbeleşerek gökyüzünü vurgulamış, açıklık olarak dairesel tek bir delik bırakılmıştır. (Fotoğraf:34, Fotoğraf: 35)

Avlunun kapalı hale gelmesi gibi değişikliklerin temel sebebi gözlemlenebilmiş farklı mimarilerle oluşan farklı ihtiyaçlardır. Değişikliklerle birlikte Anadolu'daki Türk Mimarisi Orta Asya özelliklerinden farklılaşarak kendi özgünlüğünü kazanmış ve daha farklı yönlerde ilerlemiştir.

Çin yapılarında ise Çin felsefi akımları, otorite, coğrafi yapı, sosyal ve hiyerarşik düzen gibi etkenlerin doğrudan mimariyi etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır. “Yin-yang ve beş element doktrinlerinin yanında, patriarkal ideoloji ve ahlak ilkeleri, Çin'in geleneksel bölgesel mimarisindeki düzeni, boşluk yaratma ve manzara oluşumu üzerinde geniş etkilere sahiptir.”⁶⁶

Mimarilerin farklı yönleri doğru akışının gözlemlenebilmesi tarihi süreçte doğal kabul edilebilir. Ancak, geleneksel konut yapılarında da değişmeden kalan benzerlikler dikkat çekmektedir. Ayrıca, her iki geleneksel mimarinin ortaya çıkışında ortak çadır kökenine değinilmesi de oldukça dikkat çekicidir.

⁶⁶ C.Yanxin ,2020, s.132

Avlular, genellikle dörtgen yapısı, ana giriş kapısı ve tali giriş kapısının olması, yüksek duvarları, avlu etrafında odaların dizilişleri, avluyu çevreleyen yüksek duvarları gibi fiziksel özellikleriyle hem Türk hem de Çin geleneksel konut mimarisinde kullanılagelmiş bir kültürel yakınlığın kanıtı olabilecek ana mimari yapılarından biridir.

Avluların fiziksel benzerliklerinin yanı sıra kullanımında da ortak yönlerin oldukça fazla olması, her iki toplumunda benzer aile yapısı ve hiyerarşik düzene sahip olduğu hakkında bize ayrıca ipucu sunmaktadır.

Ayrıca avlular oldukça da kullanışlıdır. “Dao de Jing: olanın avantajını kullandığımız gibi, olmayanın da yararlığını kabul etmeliyiz.”⁶⁷

Günümüzde birbirine oldukça uzak coğrafyalarda yaşıyor olsa bile, kültürel yakınlık mimaride net olarak görülebilmektedir.

⁶⁷ G. R. Knapp, 2010, Pg:16-17

KAYNAKÇA

- BERLINER, Nancy, (2014) Yin Yu Tang, **The Architecture and Daily Life in China**, Tuttle Publishing,
- GOLANY, Gideon S. (1992) **Chinese Earth-Sheltered Dwellings**, University of Hawaii Press/Honolulu,
- Knapp, G. Ranold, (2010) **Chinese Houses of Southeast Asia**, The Eclectic Architecture of Sojourners And Settlers, Tuttle Publishing, 2010, Pg:16-17
- KUBAN, Doğan, (2010), **Ottoman Architecture**, (Translated by: Adair Mill), Woodbridge : Antique Collectors' Club
- LIU, Laurence G. (1989), **Chinese Architecture**, London : Academy Editions
- SHAN, Deqi, (2003) **Chinese Vernacular Dwellings**, Cultural China Series, Translated by Wang Dehua, China Intercontinental Press,
- SSU-CH'ENG, Liang, (2005), **Chinese Architecture: a pictorial history**, Mineola, NY: Dover Publications
- VARIOUS Authors, (1834), **The Chinese Repository**, Volume 2, Canton: Printed for the Proprietors
- ZHANG, Donia, (2013), **Courtyard Housing and Cultural Sustainability: Theory, Practice, and Product**, Routledge
- WANG, Xiaoli, (2007) **Architecture of Chinese Ethnic Minority Groups**, China International Press,
- WILLIAMS, C.A.S. (1976), **Outlines of Chinese Symbolism and Art Motives**, Dover Publications

- ARSEVEN, Celal Esad,(2021) **Osmanlı Dönemi Mimarlık Sözlüğü**, İstilahat-1 Mimariye, İstanbul, Kaknüs yayınları,2021
- BEKTAŞ, Cengiz, (2019) **Türk Evi**, İstanbul, Yem Yayınları
- BERK, Celile, (1951) **Konya Evleri**, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi
- ÇORUHLU, Yaşar, (2002),Türk Mitolojisinin Ana Hatları, İstanbul, Kabalcı Yayınevi
- DOĞANAY, Aziz,(1999) **Bulut Motifi ve Osmanlı Sanatında ilk Örnekleri**, www.dergipark.org.tr Divan 1999/1 s.225-226 Erişim tarihi:11.10.2023
- DOĞANAY, Aziz,(2004) **Türk Sanatında Pelengi ve Şahı Benek Nakışları ya da Çintemani Yanılgısı**, www.dergipark.org.tr Divan 2004/2 s.18 Erişim tarihi:11.10.2023
- ELDEM, Sedat Hakkı, (1954), **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul, Pulhan Matbaası
- GÜNAY, Reha, (1999) **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, Yapı- Endüstri Yayınları
- İNAL, G. (1971). **Susuz Han'daki Ejderli Kabartmanın Asya Kültür Çevresi İçindeki Yeri**. Sanat Tarihi Yıllığı, (4), 153-184. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusty/issue/34600/382102>
Erişim tarihi:15.02.2024
- İNCE ERDOĞDU, İnci, (2015), **Çin’de Türk ve Müslüman Nüfusu**, İstanbul, Kırk Yayınevi
- İNCE ERDOĞDU, İnci, (2016), **Arapça ve Farsçanın Çince’ye etkisi**, NÜSHA, sa.43, ss1179-188 (Hakemli Dergi)
- HASOL, Doğan,(1975), **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları
- KÖMÜRCÜOĞLU, Eyüp, **Ankara Evleri**, (1950), 23.01.1946 Doçentlik Çalışması, İstanbul Matbaacılık

KUBAN, Doğan, (2017), **Türk Ahşap Konut Mimarisi**, 17.-19. yüzyıllar, İstanbul,

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

KÜÇÜKERMEN, Önder (1985) **Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi**, İstanbul,

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu

KÜÇÜKERMEN, Önder (2007) **Sanayi ve Tasarım Yarışında Bir İmparatorluk İki**

Saray “Topkapı” ve “Dolmabahçe”, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,

ÖNEY, G. (1969). **Anadolu Selçuk Sanatında Ejder Figürleri** . BELLETEN, 33

(130) , 171-192 . Retrieved from

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/73107/1193855>

Erişim tarihi:11.01.2024

TOGAN, A. Zeki Velidi, (2021), **Asya Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür

Yayınları

YANXIN, Cai,(2020) **Çin Mimarisi**, (Çev. Anıl Solmaz) , İstanbul, Kaynak Yayınları

<https://en.wikipedia.org/wiki/Hutong> Kane, David (2006). **The Chinese Language: Its**

History and Current Usage. Tuttle Publishing. p. 191. ISBN 978-0-8048-3853-5.

Retrieved October 10, 2012. Erişim tarihi:30.01.2024

FOTOĞRAFLAR

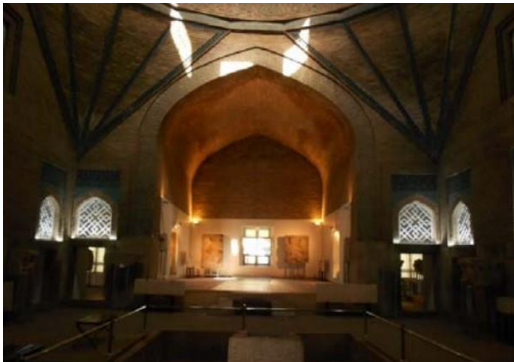
Fotoğraf:31: Sinop Pervane Medresesi, Gülbahar YILMAZ

Fotoğraf:32: Konya Sırçalı Medresesi, Gülbahar YILMAZ

Fotoğraf:33: Pekin avlulu evleri,
Kaynak:
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ming_courtyard_\(6238830623\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ming_courtyard_(6238830623).jpg)
Erişim tarihi: 03.03.2024

Fotoğraf:34: Konya İnce Minareli Medrese, Ana eyvan ve orta havuz görünüşü, Gülbahar YILMAZ

Fotoğraf 35: Konya İnce Minareli Medrese kubbe görünüşü, Gülbahar YILMAZ

ÖZET

TÜRK-ÇİN MİMARİSİNDE KÜLTÜREL ETKİLEŞİMLER VE AVLU KÜLTÜRÜ

YILMAZ, Gülbahar

Yüksek Lisans Tezi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Sinoloji) Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İnci ERDOĞDU

Ekim, 2024, s.71

Aynı coğrafyada yaşamış olan Türkler ve Çinliler arasında kaçınılmaz olarak kültürel etkileşimler yaşanmıştır. Tarih boyunca da bu etkileşimler hiç kesilmemiş, varlığını mimari süslemelerde, motiflerde yaşatmaya devam etmiştir. İki toplumu mimari gelenekleri yönünden karşılaştırılarak aile kavramlarının ve sosyal yaşantılarının birbirine oldukça benzer olmasının tespitin yapılabilmesi değerlendirilmiştir.

Çinlilerin de Çin Mimarisini tanımlarken çadır kökenine değinmeleri, evlerin, tapınakların, pagodaların inşasında çadır yapısının örnek olarak kullanıldığından hatta çatı kıvrımlarının, verandaların çadır orijinli olduğundan bahsedilmesi bu araştırmamızda incelenmiştir. Çin “Sı He Yuan” (四合院) avlulu evleri ile Hayatlı Türk Evi kullanımındaki benzerlikler sosyal yaşantıda, süslemelerde örneklerle açıklanmıştır.

Anadolu’da ve Çin’de Orta Asya etkilerinden başlayan çalışmamız avlu kullanımını temel alarak sonuçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Çin Mimarisi, Avlu, Türk Mimarisi, Türk_Çin Etkileşimi, Konut Mimarisi

ABSTRACT

CULTURAL INTERACTIONS IN TURKISH-CHINESE ARCHITECTURE AND COURTYARD CULTURE

YILMAZ, Gülbahar

Dissertation, Department of Eastern Languages and Literatures (Sinology)

Supervisor: Ass.Prof. İnci ERDOĞDU

October, 2024, p.71

Cultural interactions have inevitably occurred between the Turks and the Chinese who lived in the same geography. Throughout history, these interactions have never ceased and continued to live on in architectural ornaments and motifs. The literature shows that it is possible to determine that the family concepts and social lives were quite similar to each other by comparing the two societies in terms of architectural traditions.

The fact that the Chinese refer to the origin of tents while defining Chinese Architecture, that the tent structure is used as an example in the construction of houses, temples, pagodas, and even that the roof curves and verandas are of tent origin has been examined in this research. The similarities between the Chinese "Sı He Yuan" (四合院) courtyard houses and the Turkish Hayatlı Evi are explained with examples in social life and decorations.

Our study, which started from the Central Asian influences in Anatolia and China, was concluded based on the use of courtyards.

Key Words: Chinese Architecture, Courtyard, Turkish Architecture, Turkish_Chinese Interactions, Residential Architecture